

Lastentarhaopettajien kokemuksia lastensuojelullisen huolen
heräämisestä ja päivähoiton lastensuojeluprosessista Kemissä

Maria Luokkanen

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapsi- ja nuoristotyö
Sosionomi (AMK)

KEMI 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaalia

Koulutusohjelma:	Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyön tekijä:	Maria Luokkanen
Opinnäytetyön nimi:	Lastentarhaopettajien kokemuksia lastensuojelullisen huolen heräämisestä ja päivähoidon lastensuojeluprosessista Kemissä
Sivuja (joista liitesivuja):	62 (4)
Päiväys:	19.11.2013
Opinnäytetyön ohjaajat:	Hjulberg, Merja & Leppälä, Sari
<p>Opinnäytetyön tavoitteet: Opinnäytetyössäni kuvasin lastentarhaopettajien kokemuksia lastensuojelullisen huolen heräämisestä ja päivähoidon lastensuojeluprosessista Kemissä. Selvitin, mitä tuntemuksia lastensuojeluilmoituksen tekeminen lastentarhaopettajissa herättää ja kuinka päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyö toimii. Tavoitteena oli herättää keskustelua lastentarhaopettajien työyhteisöissä käytössä olevista toimintatavoista ja niiden kehittämistä sekä varhaiskasvatuksen lastensuojelutyöstä päivähoiton arjessa.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys: Teoriaosani käsitteli päivähoitoa varhaisen puuttumisen kenttänä, huolen heräämistä päivähoidossa, varhaiskasvatuksen lastensuojelutyötä ja päivähoiton lastensuojeluprosessia. Teoreettisen osuuden tarkoituksena oli koota käsitellyistä teemoista teoreettinen viitekehys, jota vasten työntekijöiden kokemuksia ja tutkimustuloksia voidaan reflektoida.</p> <p>Toteutustapa: Toteutin opinnäytetyöni laadullisena tutkimuksena ja käytin teema-haastattelua tutkimusmenetelmänä. Haastatteluihin osallistui 4 lastentarhaopettajaa neljästä eri päiväkodista Kemistä. Aineiston analysoin sisällönanalyysiä käyttäen.</p> <p>Tutkimustulokset ja johtopäätökset: Lastensuojelullinen huoli ilmeni päiväkodissa pääasiassa lapsen oireilusta, hoitamattomuudesta ja vanhempien käytöksestä. Lastentarhaopettajat kokivat huolen jakamisen vanhempien kanssa haastavaksi ja taustalla oli usein pelko yhteistyön katkeamisesta. Päivähoiton lastensuojeluprosessi eteni useimmiten työntekijöiden välisten keskustelujen jälkeen huolen puheeksi ottoon vanhempien kanssa ja sen jälkeen muiden yhteistyökumppaneiden mukaantuloon. Lastentarhaopettajat kokivat lastensuojeluilmoituksen teon vaikeaksi ja kynnyksen ilmoituksen tekoon oli korkea. Lastensuojelun ja päivähoiton yhteistyötä kuvattiin riittämättömäksi ja kehittämisen tarvetta olisi yhteisten toimintamallien löytymiseksi.</p>	
<p>Asiasanat: päivähoito, huolen herääminen, varhainen puuttuminen, lastensuojelulaki, lastensuojeluilmoitus, lastensuojelu varhaiskasvatuksessa.</p>	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Social Services

Degree programme:	Bachelor of Social Services
Author:	Maria Luokkanen
Thesis title:	Kindergarten teachers' experiences of emerging concern for a child's well-being and the child protective process in daycare in Kemi
Pages (of which appendixes):	62 (4)
Date:	19.11.2013
Thesis instructor(s):	Hjulberg, Merja & Leppälä, Sari
<p>Goals of the thesis: In my thesis I described kindergarten teachers' experiences of the emergence of concern for a child's well-being and the child protective process in daycare in Kemi. I studied the emotions connected with reporting such concern and how the the cooperation between daycare centers and child protective services works. The aim was to create discussion on the current practices among kindergarten teachers in the workplace, how those could be improved, and the everyday early education child protective work done in daycare centers.</p> <p>Theoretical framework of the thesis: The theoretical part considered daycare as an opportunity for early intervention, the emergence of concern, early education child protective work and the child protective processes in daycare. The purpose of the theoretical part was to create a theoretical framework of reference against which to reflect the research findings.</p> <p>Method: The study was conducted as qualitative research and the method used were thematic interviews. Four kindergarten teachers from four different daycare centers were interviewed. I analyzed the material using content analysis.</p> <p>Results and conclusions: Concern for a child's well-being emerged mostly due to the child manifesting certain symptoms, the child appearing uncared for, and the behavior of the child's parents. Kindergarten teachers experienced sharing the concern with parents as challenging and they were often afraid of losing the possibility of cooperation. According to the research results, the child protective process started with discussions between coworkers, then continued with the sharing of the concern with parents after which other parties became involved. Kindergarten teachers felt that reporting these concerns was difficult and the threshold for making such reports was high. Teamwork between child protective services and daycare centers was described as inadequate, and there is an apparent need for further improvements in creating new models of cooperation.</p>	
<p>Keywords: daycare, emergence of concern for child welfare, early intervention, child welfare law, child welfare reporting, child welfare in early childhood education</p>	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
SISÄLLYS	4
1 JOHDANTO	5
2 PÄIVÄHOITO VARHAISEN PUUTTUMISEN KENTTÄNÄ.....	8
2.1 Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen määrittelyä.....	8
2.2 Lapsen hyvinvoinnin ja vanhemmuuden tukeminen päivähoidossa.....	10
2.3 Lastensuojellisen huolen herääminen ja varhainen puuttuminen päivähoidossa.....	13
2.4 Huolen vyöhykkeistö ja huolen puheeksioton- menetelmä	16
3 LASTENSUOJELU VARHAISKASVATUKSESSA	19
3.1 Päivähoito lastensuojelun avohuollon tukitoimena.....	19
3.2 Lastensuojelulaki päivähoidon lastensuojeluprosessin etenemisen taustalla.....	22
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	30
4.1 Tutkimustehtävät ja kohderyhmä	30
4.2. Aineiston hankinta	31
4.3 Aineiston analysointi.....	33
4.4 Opinnäytetyöprosessin eteneminen.....	33
4.5 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	36
5 TUTKIMUSTULOKSET	38
5.1 Lastensuojellisen huolen herääminen päivähoidossa.....	38
5.2 Huolen jakaminen työryhmän ja vanhempien kanssa	41
5.3 Kuinka lastensuojelu näkyy päiväkodin arjessa?.....	45
5.4 Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyö	50
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	54
LÄHTEET.....	57
LIITTEET	59

1 JOHDANTO

Selvitin opinnäytetyössäni lastentarhaopettajien kokemuksia lastensuojelullisen huolen heräämisestä ja päivähoidon lastensuojeluprosessista Kemissä. Kiinnostukseni lastensuojeluun nousi harjoitellessani talvella 2013 lastensuojelun perhetyössä. Tulen saamaan sosionomi (AMK)- lastentarhaopettajan kelpoisuuden, joten minulle oli luontevaa yhdistää opinnäytetyössäni lastensuojelun ja päivähoidon maailmat. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmäksi valitsin teemahaastattelun. Haastattelin opinnäytetyöhöni neljää Kemin eri päiväkodeissa työskentelevää lastentarhaopettajaa ja toteutin haastattelut huhtikuussa 2013. Aineiston analysoin sisällönanalyysia käyttäen.

Viime vuosikymmenten aikana yhteiskunnallinen muutos on ollut suurta, ja lapsen asema on parantanut monin tavoin Suomessa. Samaan aikaan on kuitenkin tullut myös lasta uhkaavia yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten polarisoituminen, yhteiskunnan jakaantuminen hyviin ja huonommin toimeentuleviin. Merkittävä osa Suomen lapsista voi hyvin ja heidän vanhemmillaan on riittävästi voimavaroja kasvatustehtävässään. Valitettavasti samaan aikaan osa lapsista kasvaa perheissä, joiden elämää kuormittavat monet raskaat tekijät kuten perheiden köyhyys ja vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat. (Söderholm & Kivitié- Kallio 2012, 279.) Perheen ongelmat heijastuvat usein lapsen käyttökseen tai ulkoiseen olemukseen ja voivat toimia huolen herätteenä päivähoidon henkilöstölle. Päivähoidon työntekijät ovat suuressa roolissa lapsen oireiden ja riskitekijöiden havaitsemisessa sekä niihin puuttumisessa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Onko puuttuminen helppoa ja kuinka vanhemmat reagoivat huolen puheeksi ottamiseen? Muun muassa näistä asiasta halusin kuulla lastentarhaopettajien kokemuksia haastatteluiden kautta.

Lastensuojelun asiakasmäärä on maassamme jatkuvassa kasvussa ja lastensuojelun avohuollon asiakasmäärä on lähes kolminkertaistunut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana (Heinämäki 2004, 49). Lastensuojelun asiakkuuden taustalla on usein vanhemman tai vanhempien jaksamattomuus, perheristiriidat, riittämätön vanhemmuus, vanhempien osaamattomuus tai päihde- ja mielenterveysongelmat (Söderholm & Kivitié- Kallio 2012, 281). Päivähoito on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista ja sitä

voidaan käyttää kuntoutustoimena silloin, kun lapsen kasvuolot vaarantuvat tai eivät riittävästi turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä (Heinämäki 2004, 49).

Opinnäytetyöni aihe on mielestäni ajankohtainen, koska lastensuojelun tarve kasvaa maassamme koko ajan ja sen nykytila on puhututtanut mediaa viime vuosien aikana runsaasti. Varhainen puuttuminen on noussut tärkeäksi tavoitteeksi lastensuojeluun vuonna 2008 uudistuneen lastensuojelulain myötä. Päivähoito koskettaa maassamme suurta osaa alle kouluikäisten lasten perheistä. Vuonna 2011 kaikkiaan 63 prosenttia 1-6-vuotiaista lapsista oli päivähoiton palvelujen piirissä ja sen kautta on luontevaa tarjota apua perheisiin, jotka ovat erityisen tuen tarpeessa (Säkinen & Kuoppala 2012 Lastenpäivähoito 2011, 1). Päivähoidon kautta tarjottava apu on matalan kynnyksen palvelua perheille, mutta riittävätkö päivähoiton työntekijöiden aika ja asiantuntemus perheiden riittävään tukemiseen?

Opinnäytetyöni rakentuu teoriaosuudesta, tutkimustehtävän ja opinnäytetyön toteutuksen kuvaamisesta sekä tutkimustuloksista. Opinnäytetyöni teoriaosuus koostuu varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun aiheisesta kirjallisuudesta ja tutkimuksista. Käsittelin lapsen kehitystä ja hyvinvointia Bronfenbrennerin ekologisen teorian, Allardt'n tarvekäsittelyn ja Maslowin tarvehierarkian avulla. Teoriaosuudessani käsittelen huolen heräämistä ja siihen puuttumista päivähoitossa, varhaiskasvatuksen lastensuojelutyötä ja kuvaan päivähoiton lastensuojeluprosessin kulun.

Opinnäytetyöni avulla päivähoiton lastensuojeluprosessi nousee keskusteluun ainakin niissä työyhteisöissä, joiden lastentarhaopettajia opinnäytetyöhöni haastattelin ja toivottavasti myös laajemmin Kemin päivähoiton henkilöstön keskuudessa. Kuvaus huolta herättävistä asioista lapsessa voi rohkaista työntekijää ottamaan oman huolensa puheeksi vanhempien ja työkavereiden kanssa ja liitteenä 2 olevasta huolen puheeksiottamisen ennakoitilomakeesta on työntekijälle tähän apua. Lastensuojeluasiat, kuten lastensuojeluilmoituksen tekeminen, on hyvä ottaa aika ajoin keskusteluun työyhteisön kesken, jotta toimintatavat ovat yhtenäiset tilanteen eteen tullessa ja työyhteisössä toimitaan tämän päivän lainsäädännön ja ohjeistuksen mukaisesti. Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyön kehittämistä olisi hyvä pysähtyä aika ajoin miettimään, sillä yhteistyön merkitys korostuu lastensuojelutarpeen kasvaessa. Tämän päivän hektisessä arjessa yhteis-

työlle ja sen kehittämiseksi voi olla haastavaa löytää aikaa, mutta sen merkitys voi olla hyvin suuri työn ytimen, asiakkaana olevan lapsen, kannalta.

2 PÄIVÄHOITO VARHAISEN PUUTTUMISEN KENTTÄNÄ

2.1 Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen määrittelyä

Päivähoito on yhteiskunnan järjestämä varhaiskasvatuspalvelu, jota toteutetaan lähinnä päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Lasten päivähoito on palvelu, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapsensa päivähoitoon. Laissa määritellään päivähoito järjestettäväksi päiväkotihoidona, perhepäivähoidona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana ja se voi toteutua joko kunnallisena tai yksityisenä palveluna. Kunnat järjestävät päivähoitoa tarpeen mukaan ja palvelut voivat olla hyvin monimuotoisia. Suomessa kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on ollut vuodesta 1996 alkaen lakisääteinen oikeus saada joko kunnallinen päivähoitopaikka tai koti-hoidon- tai yksityisen hoidon tuki. (Laki lasten päivähoitosta 36/1973 1:1 §, Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2013, hakupäivä 22.3.2013.)

Perhe ja päivähoitojärjestelmä ovat varhaiskasvatuksen keskeisiä toteuttajia. Päivähoidossa olevien lasten osuus ja hoidossa vietettävä aika ovat lisääntyneet huomattavasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Osa suomalaislapsista viettää jopa tuhansia tunteja elämästään päivähoitossa ennen kouluikää ja aikana se vastaa lapsen alakoulussa vietämää tuntimäärää. Nykytiedon mukaan lapsi oppii ensimmäisten viiden elinvuotensa aikana enemmän kuin minään muuna ajaltaan vastaavana jaksena elämänsä aikana. Ei siis ole aivan sama, kuinka lastemme ensimmäiset elinvuodet rakentuvat. (Hujala & Puroila & Parrila & Nivala 2007, 11- 12.)

Hoiva ja oppimisen tukeminen ovat varhaiskasvatuksessa integroituneena. Sen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimaan oppimista ja kasvua oman elämänsä sekä kasvunsa vaikuttajana. Hujala ym. (2007, 11) määrittelevät varhaiskasvatuksen vuorovaikutusprosessiksi, jossa lapsi omaehtoisen, elämyksellisen ja kokemuksellisen toiminnan kautta sekä vertaisryhmäkontaktien ja aikuisten tavoitteellisen ohjauksen avulla kasvaa aktiivisena toimijana.

Määttä ja Rantala taas (2010, 97) jakavat varhaiskasvatuksen tehtävät kolmeen kokonaisuuteen: 1) vastuu lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta päivähoitopäivän ajan, 2) lasten vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään ja lapsen persoonallisuuden tasapainoisen kehityksen edistäminen yhdessä sekä 3) lapsen tukeminen siirtymä-

vaiheissa ja koulun kanssa tehtävä yhteistyö. Yhteistyö eri tahojen kanssa korostuu erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla päivähoidon tukiessa lapsen kuntoutusta tai toimiessa lastensuojelun avohuollon tukitoimena.

Päivähoidon perustehtävää määriteltäessä voidaan käyttää suppeaa tai laajaa tulkintaa. Suppean ajattelun mukaan päivähoiton perustehtäviä ovat lasten hoito, kasvatustyö ja opetus. Nämä kolme ovatkin päivähoiton ydintehtävät. Perustehtäviin voidaan laajan tulkinnan mukaan laskea myös vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, verkostotyö ja lastensuojelun tukitoimi. (Koivunen 2009, 11.)

Lastenpäivähoitolain mukaan päivähoiton tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten perheitä kasvatustehtävässä ja yhdessä heidän kanssaan edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee turvata lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen sopiva kasvuympäristö. Hoidon tulee myös yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Laki lastenpäivähoidosta 304/1983 1:2 §).

Vuonna 2011 päivähoiton piirissä oli Suomessa 227 000 lasta. Kaikkiaan suomalaisista 1-6-vuotiaista lapsista lähes 63 prosenttia käytti joko kunnallisen tai yksityisen päivähoiton palveluja. Vuonna 2011 Päivähoidossa oli 3-5-vuotiaista lapsista 74 prosenttia ja 1-2-vuotiaista 41 prosenttia. Päivähoitoa käyttävien lasten osuus on pysynyt lähes samana viimeiset kymmenen vuotta ja se on vaihdellut 59 ja 63 prosentin välillä. (Säkinen & Kuoppala 2012, 1.)

Päiväkotien ja koulujen kasvaneet ryhmäkoot ovat puhuttaneet viime vuosina paljon. Tutkimusten mukaan ryhmän koolla on suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen sekä lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksen kannalta. Esimerkiksi yhteistyökyky, pohdiskelukyky, sosiaaliset taidot ja kielellinen kyky kypsyvät lapsilla paremmin pienessä kuin suurissa ryhmissä, vaikka aikuisten lukumäärä yhtä lasta kohden pysyisi samana. Pienet ryhmät vaikuttavat myös aikuisten käyttäytymiseen positiivisesti. Aikuiset toimivat lasten kanssa aktiivisemmin ja vuorovaikutus aikuisten ja lasten välillä on runsaampaa. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 34.)

2.2 Lapsen hyvinvoinnin ja vanhemmuuden tukeminen päivähoitossa

Lasten hyvinvointi ja pahoinvointi on puhuttanut paljon 2000- luvulla. Päiväkodeissa ja kouluissa on havaittu lasten levottomuuden lisääntyneen ja erityisen tuen tarve on kasvanut. Pienituloisten perheiden riippuvuus sosiaaliturvasta on lisääntynyt ja työelämän tahti kiristynyt ja nämä vaikuttavat olennaisesti lapsiperheiden selviytymiseen. Työelämän muuttumisen vuoksi vanhemmat joutuvat tasapainoilemaan yhä enemmän kodin ja työn välillä ja samalla heidän mahdollisuutensa lapsen tukemiseen kotona heikentyvät. (Määttä & Rantala 2010, 19- 20.)

Suomalainen sosiologi Erik Allardt on määritellyt ihmisen hyvinvoinnin tarvekäsitteen avulla teoksessaan ”Hyvinvoinnin ulottuvuuksia” (1980). Hänen mukaansa hyvinvointi on tila, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyksi ja hänen toiveet sekä preferenssit eli etuudet on otettu huomioon. Tarpeilla tarkoitetaan ihmisen perustarpeita, joiden tyydyttämättä jääminen merkitsee huonoja olosuhteita. Tarpeet on luokiteltu kolmeen perusluokkaan: Elintaso (Having), Yhteisyyssuhteet (Loving) ja Itsensä toteuttamisen muodot (Being). (Allardt 1980, 20- 21, 32, 38.)

Ihmisillä on fysiologisia tarpeita, jotka täytyy olla tyydytettynä elääksemme: tarvitsemme ravintoa, nestettä, lämpöä, ilmaa ja perusmäärän turvallisuutta. Näiden resurssien kautta mittaamme elinolojamme (Having). Lasten elinolot perheessä määräytyvät pitkälti vanhempien mukaan ja he tekevät perheen käytössä oleville resursseille jaon omiin ja lastensa tarpeisiin. Ihmisellä on myös tarve rakkauteen ja läheisiin ihmissuhteisiin (Loving). Perheen sisäiset tai muut läheissuhteet vastaavat ihmisen syvimpien tarpeiden tyydytyksestä ja niiden merkitys lapsuudessa on etenkin varhaisvaiheessa korvaamatonta (Bardy 2013, 68.) Yhteisyydestä voidaan puhua, kun rakkaussuhteet ovat symmetrisiä ja ne sisältävät huolenpitoa ja rakkauden sanoittamista toiselle. Yhteisyys on tärkeä resurssi, jonka avulla yksilö voi toteuttaa muita arvoja ja kuten tiedämme, yhteisyyden puuttuminen ja syrjintä aiheuttavat monenlaisia ongelmia ihmisten elämässä. (Allardt 1980, 39, 42- 44.)

Allardt (1980, 47) jakaa itsensä toteuttamisen (Being) neljään arvoluokkaan: 1) yksilöä pidetään persoonana, 2) yksilö saa osakseen arvonantoa, 3) yksilöllä on mahdollisuuksia harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan sekä 4) yksilöllä on mahdollisuuksia poliittiseen

osallistumiseen. Mahdollisuus omien voimavarojen käyttämiseen ja kehittämiseen saa aikaan tyydytystä ja kokemuksen elämän merkityksellisyydestä (Bardy 2013, 69).

Tunnettu psykologi Abraham Maslow (1908- 1970) käsitteli ihmisen hyvinvointia ja tarpeita luomansa tarvehierarkian avulla vuonna 1943 julkaistussa tutkimuksessaan ”A Theory of Human Motivation”. Maslow on kuvannut ihmisen perustarpeita hierarkkisten tasojen muodossa seuraavasti: 1. Fysiologiset tarpeet, 2. Turvallisuuden tarpeet, 3. Yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet, 4. Arvonannon tarpeet ja 5. Itsensä toteuttamisen tarpeet. Maslowin mukaan ihmisellä täytyy olla tyydytettynä alemman tason tarve, jotta hän pystyy etenemään ylemmälle tasolle. (Cherry, hakupäivä 13.11.2013.)

Fysiologiset perustarpeet ovat ihmisen suurin tarve ja ruoan, rakkauden, turvallisuuden tai itsekunnioituksen puutteesta kärsivä ihminen tulee todennäköisesti tyydyttämään nälkänsä ensimmäisenä (Maslow 1987, 16). Vastasyntynyt vauva tarvitsee ensin fysiologisten tarpeiden tyydyttämistä ja pian sen jälkeen hän alkaa kaivata turvallisuutta, huomiota ja kiintymystä sekä itsensä arvostusta. Ihmisen kehitys etenee portaittain läpi tarvetasojen ja vaikeiden olosuhteiden aikana voi kehitys taantua alemmalle tasolle. Maslow kirjoittaa, että lapsuudessa koettu nälänhätä, turvattomuuden tunne tai perheenjäsenen menettäminen kuoleman tai avioeron kautta voi aiheuttaa koko loppuelämän ajan kestävä tarpeen korjaamisen. (Boeree 1998, 5- 6, hakupäivä 16.9.2013.) Tämä teoriakin tukee siis ajatusta, että perheen ongelmiin kannattaa puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa myös päivähoitossa ja olla näin turvaamassa lapsen normaalia kehitystä.

Vanhemman ja huoltajan vastuu lapsesta alkaa jo synnytyslaitokselta ja jatkuu siihen asti, kunnes nuori tulee täysi-ikäiseksi. Päivähoidon työntekijän vastuu on erilaista. Vastuu kohdistuu alle kouluikäisiin lapsiin ja rajoittuu lapsen päivähoitoaikaan. (Mahkonen 2012, 54.) Mahkonen (2012, 55) jakaa päivähoitotyöntekijöiden vastuun kolmeen osa-alueeseen: psyykkiseen kasvatusvastuuseen, fyysiseen läsnäolovastuuseen ja välittömään valvontavastuuseen.

Amerikkalaisen psykologi Urie Bronfenbrennerin kehittämän ekologisen teorian mukaan lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Koti ja perhe ovat pienen lapsen olennainen kasvuympäristö. (Rantala 2002, 20.) Lapsen arjen sujuminen

eri kasvuympäristöissä näkyy hänen hyvinvoinnissaan. Arjen sujussa kotona joustavasti ja vanhempien voidessa hyvin, myös lapsella on paremmat mahdollisuudet hyvinvointiin. Vastaavasti vanhempien pahoinvointi heijastuu usein lapsen käytökseen ja näkyy lapsen toiminnassa. Samoin kuin kodin ilmapiiri, myös päivähoiton ilmapiiri, työntekijöiden hyvinvointi ja työssä jaksaminen heijastuvat lasten arkeen päiväkodissa ja on täten vaikuttamassa jokaisen lapsen hyvinvointiin. (Määttä & Rantala 2010, 23.) Ekologisessa kasvatopsykologiassa painotetaan lapsen kasvuympäristön merkitystä lapsen elämässä ja tutkitaan ympäristön suoria ja epäsuoria vaikutuksia lapsen kehitykseen. Lapseen suoraan vaikuttaviin tekijöihin kuuluu perhe ja päivähoito. Kasvatuksen kannalta ekologisessa mallissa on oleellista lapsen kasvuympäristöjen välinen yhteistyö. (Rantala 2002, 20- 21.)

Vuonna 1998 Hujala & Puroila kirjoittivat päivähoiton henkilöstön ja vanhempien yhteydestä ja sen muuttumisesta. Heidän mukaansa päivähoiton asennoituminen vanhemmuuteen ja lapsen kohtaamiseen on muuttunut paljon. Vielä 1970-luvulla ajateltiin, että päiväkotihenkilökunta on kykenevä tekemään lasta koskevat ratkaisut koulutukseensa ja työkokemukseensa pohjaten, eikä vanhempien mielipiteitä otettu huomioon. Yhteistyö oli asiantuntijakeskeistä ja raja päiväkodin ja kodin välillä oli hyvin selvä. Vanhempien ja päivähoiton henkilöstön välinen yhteistyö alkoi muuttua 1980-luvulla, kun ekologisen teorian kautta lapsen eri kasvuympäristöjen keskinäinen yhteistyö alettiin nähdä erityisen tärkeänä. Bronfenbrennerin ekologiseen teoriaan pohjautuva kontekstuaalisen kasvun malli nosti varhaiskasvattajien ammatillisuuden keskeiseksi osaksi kyvyn huomata yksittäisen lapsen ja perheen tarpeet sekä pohjustaa lapsen kasvatuskäytännöt tarpeisiin sopivaksi. (Rantala 2002, 56- 57.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa päivähoiton henkilöstön ja vanhempien välinen yhteistyö linjataan ”kasvatuskumppanuudeksi”. Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemiseksi. Sen tarkoituksena on yhdistää vanhempien tieto ja henkilöstön asiantuntemus ja kokemukset lapsen hyvinvointia edistävällä tavalla. (Kekkonen 2012, 42.) Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on myös tunnistaa mahdollinen tuen tarve herkästi ja mahdollisimman aikaisessa vaiheessa lapsen jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella ja luoda yhdessä vanhempien kanssa yhteinen toimintasuunnitelma lapsen tukemiseksi (Heinämäki 2004, 29).

Kasvatuskumppanuus vaatii sekä vanhemmilta että päivähoidon työntekijöiltä jatkuvuutta, sitoutumista ja vastavuoroisuutta. Välillä vuorovaikutus vanhempien ja työntekijöiden välillä on haastavaa, ja se onkin ammattilaisille asennekysymys. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 63.) Jokainen perhe on erinlainen ja osalla perheistä voi olla vaka-
viakin ongelmia. Vanhempien tarvitsema tuen määrä voi yllättää päivähoitohenkilöstön, erityisesti, jos vanhemmilla on mielenterveys – tai päihdeongelmia. Tällöin päivähoiton henkilöstön tuki ei riitä, vaan perhe tarvitsee laajempaa tukiverkostoa avukseen. (Keskinen & Virjonen 2004, 202.)

Kumppanuuteen liittyy vahvasti molemminpuolinen luottamuksen rakentuminen ja se edellyttää työntekijältä hyviä vuorovaikutustaitoja. Vanhemmat arvostavat työntekijöissä etenkin heidän tunnetaitojaan ja vuorovaikutusosaamista, aitoa kiinnostusta lapsia kohtaan sekä heidän omaan yksilöllistä työtapaansa, eivät niinkään toimintatuokioiden onnistumista tai muita viriketoimintoja. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 63.)

Tämän ajan vanhempia on arvosteltu julkisuudessa kyvyttömyydestä asettaa rajoja ja huomioida lapsen tarpeita. Myös lapsen hyvinvoinnista huolehtiminen ja oikeiden kasvuvirikkeiden tarjoaminen on ollut monelle vanhemmalle vaikeaa. Usein taustalla on vanhempien terveyden ja henkisen hyvinvoinnin heikentyminen sairauden tai työttömyyden seurauksena ja näin ollen myös lapsen henkinen ja fyysinen hyvinvointi on vaarantuneena. (Keskinen & Virjonen 2004, 8.) Perheet eivät selviä yksin kasvatustehtävässään, vaan he tarvitsevat koulun ja päivähoiton yhteistyötä kasvatuksen tueksi. Myös koulu ja päivähoito tarvitsevat vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä tueksi lapsen yksilölliseen, taustan huomioivaan kasvatustehtävään. (Hujala ym. 2007, 26.) Tärkeää yhteistyössä olisi molemminpuolinen luottamus ja pyrkimys mahdollisimman avoimeen vuorovaikutukseen puolin ja toisin. Pienienkin asioiden jakaminen on merkityksellistä ja tärkeää on, että päivähoiton työntekijät eivät puhu vanhempien selän takana lasten asioista.

2.3 Lastensuojelullisen huolen herääminen ja varhainen puuttuminen päivähoitossa

Huolen herääminen kertoo työntekijälle, että hänen on puuttuttava tilanteeseen ja otettava huoli avoimesti ja rohkeasti puheeksi vanhempien kanssa. Puuttuminen lapsen ja

perheen elämään on työntekijältä lupaus työskennellä vanhempien kanssa yhdessä asioiden eteen. Tavoitteena on yhteistyön jatkaminen vanhempien kanssa sekä lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen. (Lammi-Taskula & Karvonen & Ahlström 2009, 190.)

Riskitekijöiden havaitseminen ja niihin puuttuminen korostuvat nykypäivänä, kun erityistä hoitoa ja tukea tarvitsevien lasten määrä on lisääntymässä. Arvioiden mukaan noin seitsemän prosenttia päivähoitossa olevista lapsista on erityistuen tarpeessa ja huomioon ottaessa lapset, jolta puuttuu lausunto erityisen tuen tarpeesta, määrä nousee 35 prosenttiin. (Keskinen & Virjonen 2004, 207, 203). Huoli lapsesta ja hänen hyvinvoinnistaan voi herätä päivähoitossa monella tavoin. Huoli voidaan liittää lapseen itseensä, jolloin sillä tarkoitetaan esimerkiksi vammaa, oppimisvaikeutta, kehityksen viivästymää, itsensä vahingoittamista tai jotain muuta piirrettä lapsen yksilöllisissä ominaisuuksissa. Huoli voi liittyä lapsen kasvuympäristöjen piirteisiin ja toimintatapoihin, esimerkiksi sosiaalisiin ongelmiin kotona tai kiusaamiseen päivähoitossa. Kolmas näkökulma liittyy lapsi- ja perhepoliittisia ratkaisuja ohjaaviin arvoihin ja toimintamalleihin, jotka yhteiskunnassamme vallitsevat. Nykypäivän tehokkuusajattelun leviäminen kaikkiin toimintaympäristöihin on lasten hyvinvoinnin kannalta huolestuttavaa. (Määttä & Rantala 2010, 102.)

Lapsen erityisen tuen tarpeen ilmetessä puhutaan varhaisesta puuttumisesta, jolla tarkoitetaan lapsen oireisiin tarttumista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa (Huhtanen 2004, 9). Varhaisen puuttumisen tavoitteena on ennaltaehkäistä lapsen hyvinvointia vaarantavia riskejä ja siihen sisältyvä ennaltaehkäisevä toiminta eli preventio ja korjaava toimenpide eli interventio (Keskinen & Virjonen 2004, 188, 190). Varhaisen puuttumisen herätteenä toimii lapsen kehitykseen, käytökseen tai olemukseen liittyvä signaali. Lapsen herättämä signaali voi olla viesti kasvuympäristön muuttuneista olosuhteista tai kriisistä. Näitä merkkejä päiväkodin henkilöstön tulisi osata arvioida lapsen erityisen tuen tarpeena tai lapsen normaaliin kehitykseen kuuluvana ilmiönä. (Huhtanen 2004, 9, 46).

Heinämäki (2004, 57- 58) kirjoittaa oikea-aikaisesta ongelmaan puuttumisesta. Hänen mukaansa oikea-aikainen puuttuminen perustuu lapsen kehitystä tukevaan ja kehityksen ongelmia ennaltaehkäisevään laadukkaaseen perustyöhön sekä lapsen kehityksen seurantaan ja arviointiin. Päivähoidon henkilöstön tulee jakaa mahdollisimman varhain

havainnot lapsesta vanhempien kanssa ja antaa mahdollisuus vanhemmille jakaa omat havaintonsa henkilöstölle.

Lastensuojelulakia uudistettiin vuonna 2008 ja laissa painotetaan ennalta ehkäisevän lastensuojelun ja varhaisen puuttumisen merkitystä. Päivähoito on yksi ennaltaehkäiseviä palveluita ja työtä tarjoavista toimijoista. Jos peruspalveluissa, kuten päivähoidossa, havaitaan syrjäytymisvaarassa olevat lapset riittävän ajoissa ja pystytään tukemaan heitä ja heidän perheitään sekä ohjaamaan heidät tukea antavien palveluiden piiriin, vähennetään kovempien toimenpiteiden tarvetta. (Söderholm & Kivitiie-Kallio 2012, 278- 279.)

Sosiaali- ja terveysministeriön vuodesta 2001 järjestämän Varpu- eli Varhaisen puuttumisen hankkeen tavoitteena on ollut edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia sekä ehkäistä syrjäytymistä. Tavoitteeseen tähdätään koulutuksen avulla, kokoamalla ja jakamalla tietoa varhaisen puuttumisen ja tukemisen hyvistä käytänteistä sekä kehittämällä lasten ja nuorten kanssa toimivien henkilöiden ja tahojen yhteistyötä. (Varpuhanke 2005, 2.) Hankkeen edetessä varhaisen puuttumisen käsite on saanut sisällöllistä laajuutta eikä sitä nähdä enää vain lapsilähtöisiin ongelmiin paneutumisena, vaan ongelmiin puuttuminen koskee koko perhettä (Keskinen & Virjonen 2004, 204).

Varhaisen puuttumisen yhteydessä on ymmärrettävä moniammatillisen yhteistyön tärkeys. Lapsen ja perheen ongelmat ovat usein haastavia ja ne ovat useiden eri tekijöiden tulosta. Ongelmien ratkominen edellyttää eri ammattikuntien osaamista ja paneutumista perheen asioihin. (Keskinen & Virjonen 2004, 204.) Yhdessä asioita ratkoessa jaetaan osaamista ja voimavaroja. Samoista asioista voi olla hyvinkin erilaisia näkökantoja, mutta samalla ne tuovat myös rikkautta yhteiseen työskentelyyn (Määttä & Rantala 2010, 162). Sosiaali-, opetus- ja terveysalalla vallitsee erilaisia ammattikulttuureja ja toimintatapojen yhteen sovittaminen edellyttää suunnitelmallista ja organisoitua yhteistyötä (Heinämäki 2005, 72). Yhteistyö perustuu usein totuttuihin tapoihin ja ajan saatossa muodostuneisiin käytänteisiin ja henkilösuhteisiin, eikä sitä ole sen kummemmin suunniteltu tai jäsennetty. Moniammatillisen yhteistyön kehittäminen vaatiikin paneutumista sekä oman työn tavoitteisiin ja arvoihin että muiden ammattikuntien odotuksiin yhteistyöltä. (Heinämäki 2005, 72.) Onnistuneen yhdessä tekemisen perustana toimivat yhteiset pelisäännöt, yhteinen kieli ja yhdessä keskustellut tavoitteet sekä lapsen ja perheen tarpeiden ymmärtäminen (Määttä & Rantala 2010, 162).

Huhtanen (2004, 92- 94) kirjoittaa moniammatillista yhteistyötä rajoittavista ja heikentävistä tekijöistä ja yksi niistä on salassapitovelvollisuus. Salassapitolaki määrää perheen yksityisyydestä ja oikeusturvasta ja salassa pidettäviä asioita voidaan siirtää asiantuntijapalavereissa vain, jos vanhemmat ovat antaneet siihen luvan. Salassapito-ongelmia voidaan välttää pyytämällä vanhemmat keskusteluun tai palaveriin mukaan. Yhteisen ajan puute rasittaa yhteistyötä ja kiireen vuoksi työntekijöillä ei ole tarpeeksi aikaa tiedottamiselle, neuvotteluihin ja konsultointiin. Yhteistyöpalavereille ei anneta aina arvoa eikä omaa vastuuta kanneta yhteisen asian eteen. Työryhmän liian suuri jäsenmäärä vaikuttaa osaltaan heikentävänä tekijänä moniammatillisessa yhteistyössä. Työryhmät koostuvat eri ammattiryhmien edustajista ja oman reviirin suojeleminen voi johtaa kilpailuun ja toisten asiantuntijoiden aliarvioimiseen.

2.4 Huolen vyöhykkeistö ja huolen puheeksioton- menetelmä

Tilanteeseen, jossa työntekijällä on noussut huoli lapsesta, liittyy usein työntekijän huoli omista toimintamahdollisuuksista ja omasta roolista tilanteessa. Kuinka pärjään työntekijänä, ovatko omat voimavarani ja osaamiseni riittävää vai tarvitaanko tilanteeseen lisää tukea tai kontrollia? Näiden kysymysten arvioimiseksi kehitettiin Huolen vyöhykkeistö Stakesin Palmuke- projektissa vuonna 2000 ja se on tarkoitettu lasten, nuorten, perheiden ja heidän kanssaan toimivien työntekijöiden yhteistyön avuksi. (Eriksson & Arnkil 2005, 25.) Vyöhykkeistön avulla työntekijän on helpompi jäsentää kokemaansa huolen astetta, omia auttamismahdollisuuksiaan ja lisävoimavarojen tarvetta. Huolen vyöhykkeistö on nimenomaan kehitelty työntekijän omaksi työvälineeksi, ei lasten luokitteluun tai rekisteröintiin. Lapset, nuoret ja perheet voivat arvioida huolen vyöhykkeistön avulla myös omaa huolen astettaan ja tukitarpeitaan. (Lammi-Taskula ym. 2009, 188.)

Taulukko 1. Huolen vyöhykkeistö (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2013, hakupäivä 28.2.2013)

Ei huolta 1	Pieni huoli 2	Tuntuva huoli 3	Suuri huoli 4
Ei huolta lainkaan.	Huoli tai ihmettely käynyt mielessä. Luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli on tuntuva. Omat voimavarat ovat ehtymässä. Lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huoli on erittäin suuri. Omat keinot ovat lopussa. Tilanteeseen on saatava muutos heti.

Vyöhykkeistö on jaettu koetun huolen mukaan neljään osioon (Taulukko 1). Työntekijän kannalta kuvattuna ei huolta- vyöhyke (1) kertoo tilanteesta, jossa työntekijä kokee lapsen, nuoren tai perheen kanssa asiointiin olevan sujuvaa. Pienen huolen alueella (2) työntekijällä on pieni huoli tai hän on ihmetellyt lapsen, nuoren tai perheen tilannetta, mutta kokee kuitenkin voivansa auttaa heitä. Tuntuvan huolen (3) eli huolen harmaalla vyöhykkeellä työntekijä ei usko enää omien auttamiskeinojensa riittävän tilanteen parantamiseen vaan tilanteeseen tarvitaan lisää tukea ja/tai kontrollia. Kontrollia voi olla esimerkiksi vanhemman alkoholin käytön rajoittaminen. Suuren huolen alueella (4) kysymyksessä on kriisitilanne ja jo ammattietiikka pakottaa työntekijän toimimaan nopeasti tilanteen parantumiseksi. (Lammi-Taskula ym. 2009, 188.) Suuren huolen alueella ongelmat ovat usein syvällisiä ja monisyisiä, eikä ongelmia pystytä ratkaisemaan yksin päivähoiton piirissä vaan avuksi tarvitaan moniammatillista yhteistyötä. Huolenaiheet liittyvät usein lastensuojelullisiin kysymyksiin ja näihin puuttuminen on ensisijaisesti lastensuojeluviranomaisten tehtävä, mutta on muistettava, että ilmoitusvelvollisuus kuuluu päivähoiton työntekijöille. (Huhtanen 2004, 48.)

Huolen puheeksiottamisen- menetelmä käy tilanteisiin, joissa lapsen liittyvä huoli halutaan ottaa esille hänen vanhempiensa tai huoltajiensa kanssa. Menetelmää apuna käyttäen työntekijä voi ottaa vaikeitakin asioita puheeksi lapsen tai perheen kanssa kunnioitavasti ja tukea tarjoten. Huolen puheeksiotto käydään kunnioittavana keskusteluna ja sen päätavoite on saada aikaan liittouma henkilöstön ja vanhempien välille lasta koskevan huolen poistamiseksi. Puheeksiottamisen tueksi on käytössä lomake, jossa asiaa

lähestytään ennakoiden (Liite 2). Puheeksiottolomakkeessa on tietyt kysymykset, joiden avulla työntekijä voi varautua ennakolta tilanteeseen ja arvioida sitä jälkikäteen. (Eriksson & Arnkil 2005, 12.)

Menetelmän tarkoituksena on perheen ongelmien määrittelyn ja syyttelyn sijaan työntekijän avun pyytäminen vanhemmilta oman huolensa vähentämiseksi ja lapsen tai perheen tukemiseksi. Kun työntekijä pyytää vilpittömästi vanhemmilta apua huoleensa, eikä ala nimeämään ongelmia, yhteistyö pysyy todennäköisemmin avoimempana ja toimivampana. Huoli kannattaa ottaa puheeksi varhain, jotta yhteistyöhönkin päästäisiin aikaisemmin. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2013, hakupäivä 28.2.2013.)

Huolen puheeksi otto jännittää monia työntekijöitä ja se voi aiheuttaa epäröintiä. Taustalla voi olla pelko, että lapsi tai vanhemmat loukkaantuvat tai suuttuvat työntekijälle asian noustessa esille. Jos puheeksi ottoa viivytellään, ongelmat saavat rauhassa kasvaa ja niistä tulee vaikeammin ratkottavia (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013, hakupäivä 28.2.2013). Olennaista on, että työntekijä hahmottaa oman huolenaiheensa konkreettisesti ja pyrkii ennakoimaan toimintansa seurauksia lapselle, itselle ja perheen kanssa tehtävälle yhteistyölle (Lammi-Taskula ym. 2009, 190- 191).

3 LASTENSUOJELU VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Päivähoito lastensuojelun avohuollon tukitoimena

Lapsen käyminen päivähoidossa on yksi keino tukea kotikasvatusta. Lastensuojelun tukitoimesta onkin tullut vuosien mittaan yksi päivähoitomme perustehtävistä. Varmistaakseen lapsen perustarpeiden tyydyttämisen lastensuojelun työntekijät voivat suositella tai velvoittaa vanhempia viemään lapsensa päivähoitoon. Lastensuojelun tukimuodot päiväkodissa ovat päiväkotiryhmä sekä päivähoidossa toteutuva varhaiskasvatus ja esiopetus. (Koivunen 2009, 16.)

Päivähoitoa voidaan käyttää kuntoutustoimena, kun lapsen kasvuolot vaarantuvat tai eivät riittävästi turvaa hänen terveyttään tai kehitystään. Tuen perusteena on tällöin lastensuojelun avohuollon tukitoimi ja päivähoito toimii osana lapsen ja perheen tukitoimia. (Heinämäki 2004, 49.) Päiväkodissa voidaan huomioida lastensuojelun asiakassuunnitelmaan kirjatut lapsen erityistarpeet ja päivähoidon tarjoamia tukitoimia ovat esimerkiksi erityispäivähoidon, erityislastentarhanopettajan ja konsultaatio palvelut (Sosiaaliportti 2011, hakupäivä 28.2.2013).

Jos lapsi ohjataan päiväkotiin lastensuojelun avohuollon tukitoimena, on asiasta yleensä tehtynä virkamiespäätös tai sosiaalityöntekijän ohjaus. Jokaisen lapsen kohdalla tulisi toteutua päivähoidon ja lastensuojelun suunnitelmallinen yhteistyö ja perheen tilanteen seuranta. Toisinaan lapsi kuitenkin ohjataan päiväkotiin ilman lastensuojeluasiakkuutta, kun ollaan yleisesti huolissaan perheen jaksamisesta. Ohjaus voi tulla esimerkiksi perheneuvolan kautta ja se voidaan tehdä myös muun kuin lapsen tuen tarpeen perusteella. Näissä tilanteissa perheen tuen tarve ei välttämättä ilmene heti lapsen tullessa hoitoon, vaan näkyy vasta ajan kuluessa ja se voi viivästyttää perheen tuen tarpeen tunnistamista. (Heinämäki 2004, 51.)

Päivähoidon työntekijöiden tehtävä on olla vanhempien tukena lapsen kasvatustyössä, kun perheen tilanne vaatii lastensuojelun tukitoimia (Heinämäki 2005, 82). Lapsi saa päivähoidossa tarvittavan tuen päiväkodin perusarjesta: hoidosta, ihmissuhteista, päiväjärjestyksestä, turvallisuudesta ja pedagogisesta toiminnasta. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen merkitys korostuu etenkin virikkeiltään vähäisistä tai yksipuolisista oloista

tulevien lasten kanssa. Oppimisvaikeuksien varhainen havaitseminen ja korjaavan toiminnan aloittaminen ovat yksi päivähoiton keino ehkäistä lasten syrjäytymistä. (Koivunen 2009, 16.)

Valitettavasti päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyö ei aina toimi eikä päivähoiton tarjoamaa hyötyä lapselle ja perheelle saada parhaalla mahdollisella tavalla irti. Liian usein lastensuojelutyöntekijä sijoittaa lapsen päiväkotiin ilman tiedotusta henkilökunnalle lapsen tilanteesta tai perheen ongelmista. Tästä johtuen yhteiset tavoitteet jää asettamatta ja tavoitteiden toteutuminen seuraamatta. Päiväkodin henkilöstö ei voi auttaa, jos he eivät tiedä, mitä heiltä odotetaan. (Keskinen & Virjonen 2004, 15.)

Viime vuosina päivähoito on siirtynyt useassa kunnassa sosiaalilautakunnan alaisuudesta osaksi sivistys- ja opetustoimintaa. Päivähoiton siirtäminen pois sosiaalitoimen alta on merkityksellistä yhteistyön ja salassapidon kannalta. (Mahkonen 2012, 135.) Kemissä päivähoito on toiminut sivistystoimen alaisuudessa jo useamman vuoden. Yhteistyötä olisi luultavasti helpompi tehdä puolin ja toisin, jos toimittaisiin ”saman katon alla” eli sosiaali- ja terveystoimen alaisuudessa. Työntekijät tunsivat toisiaan paremmin ja yhteisiä käytänteitä olisi luontevampi kehittää. Toisaalta taas päivähoiton ollessa sivistystoimen alaisuudessa lasten nivelvaihe päivähoitosta kouluun helpottuu.

Perusajatukseltaan lastensuojelun ydin on yksinkertainen: lastensuojelu on lapsen kehityksen ja terveyden turvaamista ja sitä vaarantavien asioiden poistamista. Perhe on primäärinen ja lapsen oikeuksia on kunnioitettava, ja näin lastensuojelu pohjautuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. (Bardy 2013, 73.) Lastensuojelulla on kolme päätehtävää: lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatuksessa ja varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelu ymmärretäänkin laajasti lastensuojeluksi. Se ei ole ainoastaan lastensuojeluviranomaisten tehtävä, vaan koskee muitakin viranomaisia ja kansalaisia. Lasten suojelu perustuu lapsen kansainvälisesti tunnustettuihin oikeuksiin, jotka löytyvät lapsen oikeuksien yleissopimuksesta. (Sosiaaliportti 2012, hakupäivä 1.3.2013.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on 20.11.1989 hyväksytty ihmisoikeussopimus ja se koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Sopimus velvoittaa lasten edun etusijalle yhteiskunnassa ja se on lakia vastaava asiakirja. Sopimuksen neljä yleistä periaatetta ovat syr-

jinnän kieltä (2 artikla), lapsen edun huomioiminen (3 artikla), oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla) sekä velvoite lapsen näkemyksen huomioon ottaminen hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti (12 artikla). (Unicefkauppa 2013, hakupäivä 14.11.2013.)

Sopimus pyrkii lapsen ihmisarvon vahvistamiseen ja erityisen suojelun varmistamiseen vaikeimmassa asemassa olevalle lapselle. Lapsen oikeuksien sopimukseen ovat sitoutuneet lähes kaikki maailman valtiot ja Suomessa se tuli voimaan vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimus määrittelee lapsen oikeuksien turvaamisen perheen ja yhteiskunnan yhteiseksi tehtäväksi. Perhe on lapsen ensisijainen kasvuympäristö ja perheellä on oikeus saada tarvittavaa apua ja suojelua, jotta sillä on mahdollisuus hoitaa velvollisuutensa yhteiskunnassa. (Bardy 2013, 62, 64.)

Lastensuojelun asiakasmäärät kasvavat maassamme koko ajan. Vuonna 2011 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli 17 409 ja sijoitettujen määrä kasvoi 1,4 prosenttia edellisestä vuodesta. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärä on lähes kolminkertaistunut viimeisen kahden vuosikymmenen aikana. 1990-luvun alkupuolella avohuollon tukitoimien piirissä oli 30 000 alle 18-vuotiasta lasta ja nuorta ja vuonna 2011 määrä oli jo 81 500. Avohuollon asiakkaiden määrä kasvoi 3 prosenttia vuodesta 2010. (Kuoppala & Säkkinen 2012, 1.) Avohuollon asiakkaina olevien prosenttiosuus vaihtelee kunnittain ja määrä on kaupungeissa suurempi kuin maaseudulla (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 278, 281).

Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä on kasvanut myös erityisopetuksen sekä lasten- ja nuorten psykiatrian piirissä. Suomen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset ovat olleet vaikuttamassa elinoloihin ja palveluihin sekä samalla vaikuttaneet arkeen ja arvoihimme. Perheillämme on aineellista vaurautta enemmän kuin koskaan ennen, mutta samaan aikaan eriarvoistuminen yhteiskunnassamme kasvaa ja syvenee. Kierteen jatkuessa huono-osaiset väestöryhmät alaluokkaistuvat ja syrjäytymiskehitys vakiintuu maassamme. Alueelliset ja kuntien väliset erot ovat lisääntyneet sekä palveluiden kirjo on kasvanut. Tästä johtuen lapset ovat eriarvoisessa asemassa saatavan avun suhteen eri puolilla. (Bardy 2013, 3, 86.)

Kasvavien asiakasmäärien taustalta löytyy useita syitä. Lastensuojelun tarve on lisääntynyt ja pahoinvoivia lapsia on Suomessa yhä enemmän. Stakesin vuonna 2006 aloittamassa yhteistyöhankkeessa kartoitettiin lastensuojelun tarpeen syitä ja tämän tutkimuksen perusteella asiakkuuden taustalla oli useimmiten vanhemman tai vanhempien jakamattomuus. Muita yksittäisiä syitä oli muun muassa perheristiriidat, riittämätön vanhemmuus, vanhempien osaamattomuus sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat. (Söderholm & Kivitiie-Kallio 2012, 281.) Muuttuneet työkäytännöt, kuten varhainen puuttuminen ongelmiin, verkostoyhteistyö ja yhteistyömenetelmien kehittyminen sekä ilmoituskäytäntöjen muutokset, vaikuttavat osaltaan asiakasmäärien nousuun. Myös 2008 vuoden alusta voimaan tulleen uudistetun lastensuojelulain on havaittu nostaneen lastensuojeluilmoitusten määrää. (Lammi-Taskula ym. 2009, 199- 200.)

Huhtanen (2004, 69) kirjoittaa päivähoiton työntekijöiden kokevan vaikeiksi lastensuojeluun liittyvät kysymykset. Havaintojen tekeminen on haasteellista eivätkä työntekijät halua alkaa vanhempien "kyttäjiksi". Lisähaasteen tilanteeseen tuo vanhempien tilan arviointi ja vanhempien valmius keskustella perheen todellisesta tilanteesta. Etenkin päihdeidenkäyttäjät osaavat peitellä ongelmaansa pitkällekin ja ulkopuolisen voi olla vaikea tehdä arvioita perheen todellisesta tilanteesta. Päivähoiton henkilöstön kokemuksia lastensuojelusta tulee esille myös opinnäytetyöni tutkimustulokset-osiossa.

3.2 Lastensuojelulaki päivähoiton lastensuojeluprosessin etenemisen taustalla

Lastensuojelulain ensisijainen tehtävä on suojella lasta. ”*Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.*” (Lastensuojelulaki 417/2007 1: 1 §). Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on vastuu lapsen hyvinvoinnista ja heidän tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lapsen ja perheen kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä riittävän varhaiseen avun tarjoamiseen. Heidän velvollisuutenaan on ohjata lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 417/2007 1:2 §.)

Lastensuojelulain 4 §:n mukaan lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun työntekijöiden on pyrittävä ennalta ehkäisemään per-

heen ongelmia sekä puuttumaan ajoissa havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelutyötä tehtäessä on ensisijaisesti otettava lapsen etu huomioon. (Lastensuojelulaki 417/2007 1:4 §.) Vuonna 2008 astui voimaan uusi lastensuojelulaki ja lakia on senkin jälkeen täydennetty. Uudistetussa lastensuojelulaissa painotetaan ennalta ehkäisevän lastensuojelun ja varhaisen puuttumisen merkitystä eli kunnat veloitetaan järjestämään ehkäisevää lastensuojelutyötä myös sellaisille perheille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaina. Päivähoito on yksi ennaltaehkäisevää lastensuojelua toteuttava toimija ja työn tavoitteena on edistää ja turvata lasten kehitystä, kasvua ja hyvinvointia sekä tukea vanhempia heidän kasvatustyössään. (Söderholm & Kivitié-Kallio 2012, 278- 279.)

Lastensuojelulain 25 §:ssä säädetään lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Sen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja lastenpäivähoidon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen, opetuksen järjestäjän, seurakunnan, vastaanottokeskuksen, hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ovat salassapitosäännösten estämättä velvollisia ilmoittamaan viipymättä kunnan sosiaalitoimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai lapsen käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä (Lastensuojelulaki 88/2010 5:25a §). Kuka tahansa muu henkilökkin voi tehdä lastensuojeluilmoituksen, mutta hänellä ei ole siihen lain mukaan velvollisuutta (Söderholm & Kivitié-Kallio 2012, 280).

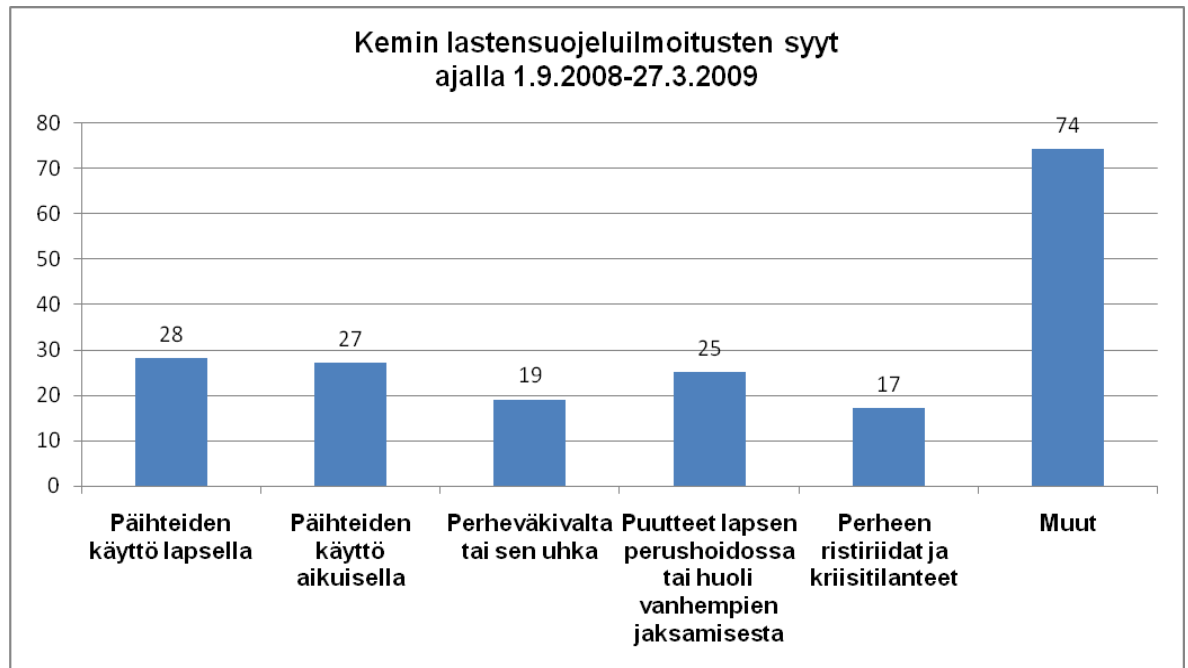
Pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi voidaan tehdä salassapitosäädösten estämättä yhdessä lapsen tai perheen kanssa. Tämä edellyttää, että pyyntö tehdään viipymättä ja pyynnön yhteydessä ilmoitusvelvollinen henkilö kertoo ilmoittamiseen johtavat syyt. (Lastensuojelulaki 88/2010 5:25a §.) Ilmoitusvelvollisilla ei ole lain mukaan harkintavaltaa siirtää lastensuojeluilmoituksen tekoa sen perusteella, että he itse arvioivat, ettei ilmoitus todennäköisesti tule johtamaan välittömiin lastensuojelutoimenpiteisiin. Lastensuojeluilmoituksen tekemistä ei myöskään voi viivyttää tai jättää tekemättä sen perusteella, että epäilee jonkun muun tahon tehneen samasta asiasta ilmoituksen. (Sosiaaliportti 2012, hakupäivä 1.3.2013.)

Lastensuojeluilmoituksen tekemisen ja asioiden selvittämisen taustalla voi olla monenlaisia syitä, mutta yleensä ne liittyvät lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen, kehitystä vaarantaviin elinolosuhteisiin tai lapsen omaan käytökseen. Syinä ilmoituksen tekemiseen voivat olla esimerkiksi lapsen huoltajan päihde- tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus tai oman hoidon laiminlyöminen. Taustalta voi löytyä lapsen tarpeiden laimin lyönti, lapsen heitteillejättö, lapsen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö tai niiden epäily tai uhka. Ilmoittaja voi olla havainnut lapsen hoidossa tai huolenpidossa puutteita tai osaamattomuutta, jotka vaarantavat lapsen hyvinvoinnin. Myös lapsen päihteidenkäyttö, mielenterveyden ongelmat, rikoksien teko tai lapsen itsetuhoisuus voivat johtaa lastensuojeluilmoitukseen. (Sosiaaliportti 2012, hakupäivä 1.3.2013.)

Lastensuojeluilmoituksen tekoa estää joskus pelko siitä, että ilmoitus olisi turha tai pelättään sen johtavan lapsen huostaanottoon. Lastensuojeluilmoitus merkitsee kuitenkin vain lastensuojelutyöntekijän velvollisuutta tarkastaa tilanne ja käynnistää mahdolliset tukitoimet. Useimmiten huostaanottoa edeltää pitkäkestoiset avohuollon tukitoimet, kuten perhetyö, kotiapu, taloudellinen tukia, lomatuki ja keskusteluapu. Vain äärimmäisissä tapauksissa lapsi otetaan kiireellisesti huostaan ja tällöinkin lapsen tilanne on arvioitava kahden viikon jälkeen sijoituksesta uudelleen. (Eriksson & Arnkil 2005, 33.)

Suomessa tehtiin yhteensä 97 213 lastensuojeluilmoitusta vuonna 2011. Määrä kasvoi edellisestä vuodesta 10 prosenttia (8 866 ilmoitusta). Lastensuojeluilmoituksia tehtiin kaikkiaan 60 712 lapsesta ja määrä kasvoi viidellä prosentilla (2 946 ilmoitusta) vuodesta 2010. (Kuoppala & Säkkinen 2012, 11.) Kemissä tehtiin 380 lastensuojeluilmoitusta vuonna 2008 ja ilmoitukset koskivat 232 lasta. Kemien kaupungin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman (2009) mukaan seurattavalla ajanjaksolla 1.9.2008- 27.3.2009 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 191 kappaletta ja ne koskivat 145 lasta, joista 92 oli lastensuojeluasiakkuudessa ilmoitushetkellä. Eniten lastensuojeluilmoituksia tekivät poliisi (44 ilmoitusta) ja sosiaalipäivystys (24 ilmoitusta). (Kemien kaupungin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009, 29- 30, hakupäivä 15.5.2013.)

Taulukko 2. Kemin lastensuojeluilmoitusten syyt ajalla 1.9.2008- 27.3.2009

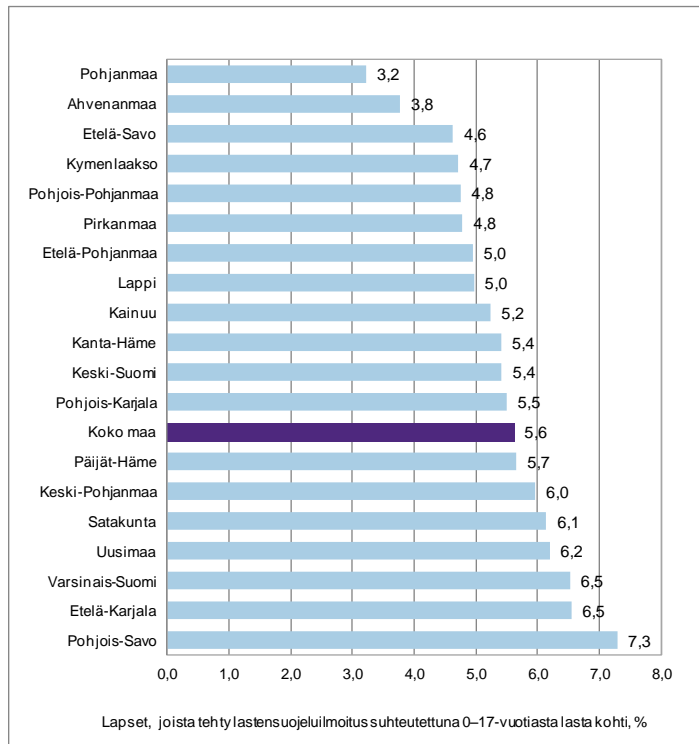
Seurattavan ajanjakson lastensuojeluilmoitusten syitä (Taulukko 2) olivat päihteiden käyttö tai epäily joko lapsella (28 ilmoitusta) tai vanhemmalla (27 ilmoitusta), perheväkivalta tai sen uhka (19 ilmoitusta), puutteet lapsen perushoidossa tai huoli vanhempien jaksamisesta (25 ilmoitusta) ja perheen ristiriidat ja kriisitilanteet (17 ilmoitusta). Muita syitä ilmoitusten taustalla olivat lapsen jääminen ilman huoltajan valvontaa, epäily perushoidon riittävydestä, lapsen käytös ja näpistelyt. (Kemin kaupungin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009, 29- 30, hakupäivä 15.5.2013.) Vuonna 2012 lastensuojeluilmoituksia oli tullut 381 kappaletta eli määrä on pysynyt samana vuoteen 2008 verrattuna (Hynynen 25.10.2013, sähköpostiviesti).

Taulukko 3. Lastensuojeluilmoitusten ja lasten lukumäärät ikäryhmittäin ja maakunnittain vuonna 2011 (Kuoppala & Säkkinen 2012, 12)

Alue/maakunta	0–17-vuotiaat lapset, joista on tehty lastensuojeluilmoitus	Eri ikäryhmien osuus suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön, %						Lastensuojeluilmoitusten lukumäärä	Yhdestä lapsesta tehtyjä ilmoituksia keskimäärin
		0–2-vuotiaat, %	3–6-vuotiaat, %	7–12-vuotiaat, %	13–15-vuotiaat, %	16–17-vuotiaat, %	0–17-vuotiaat, %		
Koko maa	60 712	3,5	4,0	4,7	8,4	10,1	5,6	97 213	1,6
Uusimaa	19 584	3,7	4,3	5,5	9,2	11,3	6,2	33 108	1,7
Varsinais-Suomi	5 833	4,3	4,7	5,3	9,3	12,0	6,5	10 899	1,9
Satakunta	2 620	3,8	4,3	5,0	9,0	11,0	6,1	3 830	1,5
Kanta-Häme	1 918	3,9	3,8	4,6	8,0	8,7	5,4	2 946	1,5
Pirkanmaa	4 639	3,1	3,7	4,3	7,0	7,9	4,8	6 731	1,5
Päijät-Häme	2 167	3,9	4,1	4,4	9,2	8,8	5,7	3 322	1,5
Kymenlaakso	1 552	2,9	3,4	4,1	6,7	7,6	4,7	2 283	1,5
Etelä-Karjala	1 536	4,2	4,5	5,0	10,2	11,3	6,5	2 444	1,6
Etelä-Savo	1 225	3,1	3,5	3,5	6,4	8,3	4,6	1 911	1,6
Pohjois-Savo	3 436	4,5	5,6	6,2	9,8	12,7	7,3	5 892	1,7
Pohjois-Karjala	1 683	3,3	3,9	4,3	8,0	10,4	5,5	2 084	1,2
Keski-Suomi	2 994	3,5	3,9	4,5	8,3	9,5	5,4	4 640	1,5
Etelä-Pohjanmaa	2 008	3,0	3,3	3,9	7,7	9,5	5,0	3 076	1,5
Pohjanmaa	1 216	1,7	2,3	2,8	4,6	6,4	3,2	1 690	1,4
Keski-Pohjanmaa	930	3,7	4,1	5,1	8,0	12,0	6,0	1 486	1,6
Pohjois-Pohjanmaa	4 633	2,8	3,0	4,1	8,1	8,8	4,8	6 992	1,5
Kainuu	783	1,3	3,2	4,0	9,5	10,0	5,2	1 125	1,4
Lappi	1 741	3,1	3,2	3,7	8,1	9,4	5,0	2 464	1,4
Ahvenanmaa	214	1,0	2,3	2,8	6,1	9,0	3,8	290	1,4

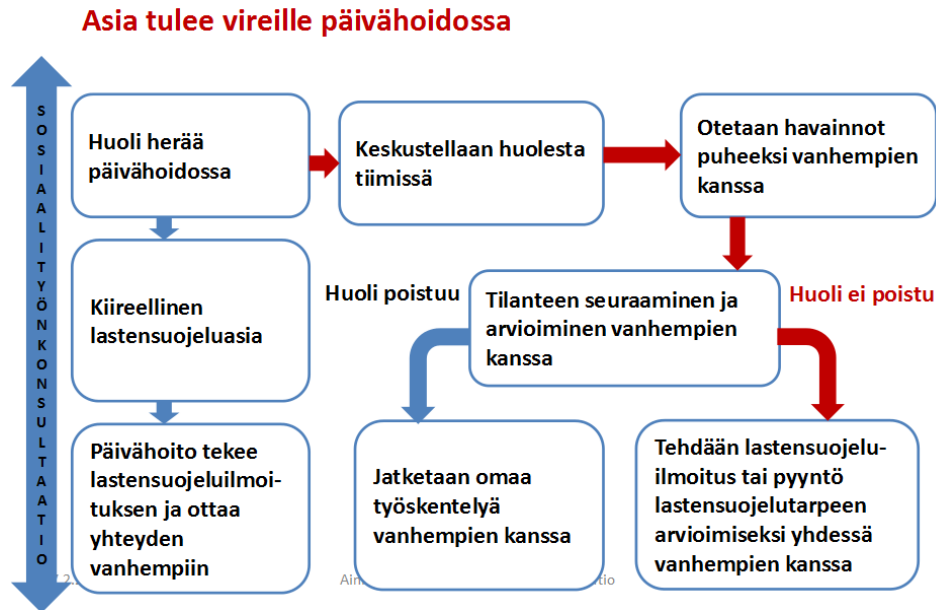
Yhtä lasta kohden Suomessa tehtiin keskimäärin 1,6 lastensuojeluilmoitusta, mutta lukumäärät vaihtelivat jonkin verran asuinalueen mukaan (Taulukko 3). Eniten lastensuojeluilmoituksia tehtiin Pohjois-Savossa eli 7,3 prosenttia vastaavaan väestöön verrattuna ja vähiten ilmoituksia tehtiin Pohjanmaalla, jossa luku oli 3,2 prosenttia. Koko Suomen tasolla luku oli 5,6 prosenttia (taulukko 4). Alueellisesti katsottuna eri ikäryhmien prosentuaaliset osuudet vaihtelivat jonkin verran, mutta selkeästi eniten lastensuojeluilmoituksia tehtiin yli 13- vuotiaista lapsista. (Kuoppala & Säkkinen 2012, 11.)

Taulukko 4. Lapset, joista on tehty lastensuojeluilmoitus, suhteutettuna väestön 0- 17-vuotiaisiin maakunnittain vuonna 2011 (Kuoppala & Säkkinen 2012, 13)

Vuonna 2011 Lapin alueella tehtiin lastensuojeluilmoituksia 5 prosenttia vastaavan väestöön suhteutettuna eli hieman maan keskiarvoa (5,6 prosenttia) vähemmän (taulukko 4). Lastensuojeluilmoitukset kohdistuivat 1741 lapseen Lapin alueella ja selkeästi eniten ilmoituksia tehtiin 13- 15-vuotiaista (8,1 prosenttia) ja 16- 17-vuotiaista (9,4 prosenttia). Vuonna 2011 alueella tehtiin 2 464 lastensuojeluilmoitusta ja keskimäärin se tarkoittaa 1,4 ilmoitusta lasta kohden, kun koko maan vastaava arvo oli 1,6. (Taulukko 3.)

Kemin kaupungilla ei ole tehtynä omaa mallinnusta lastensuojeluprosessista, joten kerrom päivähoiton lastensuojeluprosessista käyttäen esimerkkinä Lapsen hyvä arki 2 -hankkeessa tehtyä mallinnusta Kuusamoon. Lapsen hyvä arki 2-hanke on Kuusamossa, Taivalkoskella ja Posiolla sekä Kallion ja Selänteen peruspalvelukuntayhtymien alueilla vuonna 2011- 2013 toteutuva Pakaste 2- hankkeen kokonaisuus. Sen tavoitteena on helpottaa ja tehostaa tiedonsiirtoa lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä, selkiyttää työntekijöiden tehtäviä, vastuualueita ja rooleja sekä kehittää lastensuojelun ja päivähoiton yhteistyöpalavereita. (Lapsen hyvä arki 2- hanke 2011- 2013.)

Kuvio 1. Päivähoidon lastensuojeluprosessi (Lapsen hyvä arki 2-hanke 2011- 2013, hakupäivä 14.5.2013)

Asia nousee vireille huolen heräämisestä päivähoitossa. Päivähoidon työntekijä arvioi itse ja myös yhdessä ryhmän muiden työntekijöiden kanssa, onko huoli kiireellinen lastensuojeluasia ja olisiko myös konsultaatiopyyntö sosiaalityöntekijälle paikallaan. Kiireellisissä tilanteissa päivähoitoyöntekijä tekee asiasta lastensuojeluilmoituksen ja ottaa yhteyden vanhempiin. Huolen ollessa pienempi, päivähoitoyöntekijä arvioi sillä hetkellä riittäväksi toimenpiteeksi keskustelut ryhmän muiden työntekijöiden ja vanhempien kanssa. Huolta herättävät asiat otetaan puheeksi vanhempien kanssa ja tämän perusteella tilannetta seurataan ja arvioidaan yhteistyössä heidän kanssaan. Huolen poistuessa tämän myötä, sen kummempia toimia ei tarvita vaan yhteistyötä jatketaan vanhempien kanssa entiseen malliin. Jos huoli jatkuu edelleen, täytyy päiväkodin työntekijällä tehdä lastensuojeluilmoitus tai pyyntö lastensuojelutarpeena arvioimiseksi yhdessä vanhempien kanssa. Päiväkodin henkilöstöllä on mahdollisuus tehdä konsultaatiopyyntö sosiaalityöntekijälle missä vaiheessa prosessia tahansa. (Lapsen hyvä arki 2-hanke 2011- 2013, hakupäivä 14.5.2013.)

Yleisradion valtakunnallinen uutistoiminnan yksikkö uutisoi 5.10.2012 otsikolla ”Päiväkodilta jää usein lastensuojeluilmoitus tekemättä”. Uutisessa kerrottiin, että Lastensuojelun Keskusliiton mukaan päiväkodit ottavat lastensuojeluun yhteyttä liian harvoin. Lastensuojeluliiton Keskusliiton toiminnanjohtaja Seppo Sauro perustelee väittämää

seuraavasti: ”Päivähoidolla on hyvät mahdollisuudet havaita ongelmatilanteet. He tapavat lapsen ja tämän vanhemmat jopa päivittäin. Siihen nähden päiväkodeista tulee varsin vähän yhteydenottoja lastensuojeluun”. Yle Uutiset oli kerännyt tietoja neljästä Uudenmaan kaupungista lastensuojeluilmoitusten osalta ja niiden mukaan eniten ilmoituksia lastensuojeluun tekee terveydenhuolto, lapsen omat vanhemmat ja poliisi. Tietojen mukaan alakouluistakin tehdään huomattavasti enemmän lastensuojeluilmoituksia kuin päivähoidosta. Päivähoidon osuus kaikista lastensuojeluilmoituksista on Yle Uutisten mukaan alle kaksi prosenttia. (Lukinmaa 2012, hakupäivä 7.4.2013.)

Lastentarhaopettaja Kai Lehtiniemi muistuttaa uutisessa, että päiväkodissa opettajalla on usein erityinen suhde lapsen perheeseen. Hänen mukaansa päiväkodin työntekijät pystyvät aistimaan, missä mennään ja henkilöstö pohtii keskenään, tarvitaanko lastensuojelun puuttumista asiaan vai pystyykö henkilökunta tukemaan perhettä riittävästi. Lastensuojelun työntekijöiden tiukat resurssit aiheuttavat myös sen, ettei turhia ilmoituksia haluta tehdä. Tästä johtuen moni päiväkotitehtävä tekee lastensuojeluilmoituksen varmaan vasta huolen alkaessa olla suuri, pohtii Lehtiniemi. Lastensuojelussa tilanteeseen ei olla kuitenkaan tyytyväisiä, sillä varhaisella avulla pystyttäisiin ehkäisemään tilanteiden kriisiytyminen ja tilanteet saataisiin selvitettyä pienemmillä toimenpiteillä kuten perheneuvonnalla. (Lukinmaa 2012, hakupäivä 7.4.2013.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävät ja kohderyhmä

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

Miten lastensuojelullinen huoli ilmenee päiväkodissa?

Kuinka päivähoidon lastensuojeluprosessi etenee?

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvata lastentarhaopettajien kokemuksia lastensuojelullisen huolen heräämisestä päivähoidossa ja päivähoidon lastensuojeluprosessin etenemisestä. Minulle oli selvä valinta lähteä tutkimaan aihetta kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen keinoin. Yksinkertaisimmillaan laadullinen tutkimus käsitetään aineiston ja analyysin muodon kuvaukseksi (Eskola & Suoranta 2005, 13). Lähtökohtana on todellisen elämän kuvaileminen ja tutkimuksen taustalla on ajatus todellisuuden moninaisuudesta (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 157).

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein melko pieneen määrään tapauksia ja tavoitteena on kohteen mahdollisimman kokonaisvaltainen tutkiminen ja perusteellinen analysointi. Aineistoa ei tieteellisin kriteerein mitata määrän vaan laadun mukaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan rooli on keskeinen, sillä hänellä on vapaus suunnitella ja toteuttaa tutkimus hyvinkin joustavasti. Laadullinen tutkimus vaatii tutkijalta monia ratkaisuja, esimerkiksi valittavien menetelmien tai kirjoitustavan suhteen. (Eskola & Suoranta 2005, 18, 20.)

Haastattelin opinnäytetyöhöni neljä Kemin eri päiväkodeissa työskentelevää lastentarhaopettajaa. Hain tutkimuslupaa lastentarhaopettajien haastatteluihin Kemin päivähoidon johtajalta. Lähetin sähköpostia jokaiselle (8) päiväkodin johtajalle ja pyysin heidän päiväkodistaan yhtä lastentarhaopettajaa opinnäytetyöhöni mukaan. Toivoin saavani haastateltavat eri päiväkodeista, jotta saadut tutkimustulokset olisivat monipuolisempia. Oli myös mielenkiintoista kuulla, erosivatko toimintamallit ja kokemukset lastensuojelusta eri päiväkotien välillä. Sain sattumalta juuri neljän vapaaehtoisen lastentarhaopettajan yhteystiedot sähköpostiini, jotka olivat olleet halukkaita osallistumaan opinnäytetyöni haastatteluihin. Sopivan tutkimusjoukon löytyminen helpotti minua, koska vaara-

na oli myös ”ylimääräisten” haastateltavien ilmoittautuminen ja silloin edessä olisi ollut tutkimusjoukon arpominen.

Haastatteleman neljä lastentarhaopettajaa työskenteli Kemin kaupungin päiväkodeissa, kukin eri yksikössä. Haastateltavista kaksi oli valmistunut lastentarhaopettajaksi lastentarhaopistosta, yksi oli koulutukseltaan sosionomi (AMK) ja yksi sosiaalikasvattaja. Haastateltavien työvuodet päivähoidossa vaihtelivat kuudesta kolmeenkymmeneen vuoteen ja keskimääräinen työvuosimäärä oli 17,5 vuotta. Kaksi haastateltavista oli saanut lisäkoulutusta lastensuojeluun liittyen lastensuojelulain uudistumisen aikoihin eli vuonna 2008- 2009. Lastentarhaopettajat olivat kokeneet lisäkoulutuksen tarpeelliseksi ja yksi koulutuksen saaneista piti hyvänä, että koulutuksessa sai tilaisuuden keskustella päivähoidon ja lastensuojelun eroavista käytänteistä ja pohtia sitä, miten ne saisi toimimaan paremmin yhteen.

Lisäsin tutkimustuloksiini suoria lainauksia haastateltavien vastauksista ja viittasin haastateltavaan lyhenteellä H1-H4, jonka määrittelin yksinkertaisesti haastattelujärjestyksen mukaan. Käytin haastateltavien lainauksia tutkimustuloksissa epätasaisesti, koska heidän kokemuksensa varhaiskasvatuksen lastensuojelusta vaihteli paljon. Suorien lainauksien määrä opinnäytetyöni tutkimustuloksissa on melko suuri, koska uskon niiden tuovan lisää syvyyttä, luotettavuutta ja päivähoidon työntekijöiden ”ääntä” tutkimustuloksiini.

4.2. Aineiston hankinta

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineiston keruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi tai erilaisiin dokumentteihin pohjautuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Valitsin aineistokeruumenetelmäksi opinnäytetyöhöni haastattelun, koska opinnäytetyöni tarkoitus on kerätä kokemuksia sekä tuntemuksia valitsemastani aiheesta. Haastattelun yksinkertainen idea on selvittää, mitä jollakulla ihmisellä on mielessään – kuten mitä hän ajattelee ja mitkä ovat hänen motiivinsa (Eskola & Suoranta 2005, 85- 86).

Joustavuus on yksi haastattelumenetelmän eduista. Haastattelijalla on mahdollista tarvittaessa toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selkiyttää ilmausten sanamuotoa ja

käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Tällaista mahdollisuutta ei ole esimerkiksi kyselylomakkeessa, joka toimitetaan haastateltavalle täytettäväksi ja palautetaan esimerkiksi postin välityksellä takaisin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Ei-kiellelliset viestit auttavat vastauksien ymmärtämisessä ja joskus jopa ymmärtämään sisältöä toisin kuin alussa ajatellaan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34).

Valitsin haastattelumenetelmäksi opinnäytetyöhöni teemahaastattelun, jossa edetään tiettyjen etukäteen valittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten mukaisesti. Teemahaastattelussa tavoitteena on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävän mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Metodologisesti teemahaastattelussa painotetaan ihmisen tulkintaa asiasta, hänen asioille antamia merkityksiä ja sitä, kuinka merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48).

Haastatteluteemojen suunnittelu on tärkeimpiä vaiheita teemahaastattelua käytettäessä. Tutkittavat ilmiöt ja niitä havainnollistavat peruskäsitteet hahmottuvat teoriaan ja tutkimustietoon tutustuttaessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66.) Suunnittelin haastattelun pohjalle haastattelurungon (Liite 1), jonka lähtökohtana oli opinnäytetyölle asetetut tutkimustehtävät. Haastattelurunko sisälsi seuraavat teemat: 1) Lastensuojelullisen huolen herääminen ja varhainen puuttuminen sekä 2) Päivähoidon lastensuojeluprosessi. Molempien teemojen alle muodostui 7-9 pääkysymystä. Pääkysymysten alla oli lisäksi apukysymyksiä, joiden tarkoituksena oli syventää keskustelua. Lähetin haastattelurungon haastatteluun osallistuville etukäteen, jotta haastateltavat saivat tutustua aiheisiin ja keskustella teemoista halutessaan myös työkavereiden kanssa.

Toteutin haastattelut päiväkodin tiloissa, jotta haastatteluun osallistuminen olisi lastentarhaopettajille mahdollisimman vaivatonta ja haastatteluympäristö olisi luonteva. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja ne nauhoitettiin. Teemahaastattelun peruspiirteisiin kuuluu haastattelujen tallentaminen. Nauhoittamisen avulla haastattelu saadaan sujumaan nopeasti, ilman katkoksia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 92.) Haastattelutilanteen alussa kerroin opinnäytetyöni taustoista ja haastattelun kulusta sekä nauhoittamiseen liittyvistä asioista. Kertasin haastateltaville vielä kerran, että olen opinnäytetyön tekijänä vastuussa siitä, ettei tunnistettavia tapauksia tule valmiiseen opinnäytetyöhöni eikä tätä tarvitse pelätä haastattelun aikana.

Aloitimme haastattelut keskustelulla haastateltavien koulutuksesta ja työkokemuksesta päivähoitossa. Haastattelut kestivät tunnista puoleentoista tuntiin ja kysymysten vastausjärjestys vaihteli hieman haastateltavasta riippuen. Esitin haastatteluiden välissä joi-tain tarkentavia kysymyksiä haastateltaville ja tällä tavoin sain lisätietoa aiheesta sekä varmistu-in, että olin ymmärtänyt kuulemani asian oikein. Pääosin haastattelut etenivät kuitenkin haastattelurungon mukaisesti ja tarkistin haastattelun lopuksi, että kaikki aiheet tuli käsiteltyä.

4.3 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on saada aineistoon selkeyttä ja tuottaa uutta tietoa tutkittavista asioista. Analyysin avulla aineistoa pyritään tiivistämään ja luomaan hajanaisesta aineistosta selkeä ja mielenkiintoinen kokonaisuus. (Eskola & Suoranta 2005, 137.) Analyysimenetelmäksi valitsin sisällönanalyysin, jossa aineistoa tarkastel-laan eritellen, eroja ja yhtäläisyyksiä etsien sekä tiivistäen. Sisällönanalyysi on teksti-analyysiä, jossa voidaan tarkastella tekstimuotoisiksi muutettuja aineistoja. Tämän ana-lyysimenetelmän avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan yhteyteen ja muihin aihetta koskeviin tutkimus-tuloksiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, hakupäivä 22.3.2013.)

Aloitin aineiston analysoinnin litteroimalla eli haastatteluiden puhtaaksikirjoittamisella. Litterointi on tärkeä työvaihe aineistoon tutustumisessa ja sen tarkkuus tulee määrittää tutkimusintressin ja analyysin tarkkuustason mukaan (Ruusuvuori & Nikander & Hyvä-rinen 2010, 13- 14). Litteroin haastattelut osaksi sanatarkasti ja osaksi yleiskielisesti. Kirjoitin tietyt haastattelukohtat sanatarkasti, koska ajattelin käyttää niitä suorina lainauksina opinnäytetyössäni. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 26 sivua.

4.4 Opinnäytetyöprosessin eteneminen

Idea opinnäytetyön aiheesta nousi mieleeni suorittaessani työharjoittelua lastensuojelun perhetyössä eräässä Lapin kunnassa tammi-helmikuussa vuonna 2013. Olin ehtinyt miettiä aiemmin jo opinnäytetyötäni päivähoiton perhetyöstä, mutta harjoittelun aikana

suunnittelemani aihe alkoi tuntua etäiseltä ja lastensuojeluasiat entistä kiinnostavammalta kohteelta toteuttaa opinnäytetyö. Kuulin harjoittelun aikana eräässä palaverissa lastensuojelun työntekijöiltä kritiikkiä päivähoiton lastensuojeluilmoituksen teon hitaudesta ja tulevana lastentarhaopettajana halusin paneutua asiaan lähemmin. Valitsin asuinpaikkakuntani Kemin opinnäytetyöni tutkimuskohteeksi, sillä halusin selvittää, onko kritiikki aiheellista Kemissä ja kuinka päivähoiton lastensuojeluasiat täällä toimii. Halusin kuulla myös tulevien kollegoideni kokemuksista lastensuojelun asioihin liittyen, jotta osaisin itse valmistautua tulevassa työssäni vastaaviin tilanteisiin mahdollisimman hyvin.

Aloitin opinnäytetyöni helmikuun lopussa 2013 hakemalla ammattikorkean julkaisuaristo Theseuksen kautta aiheesta ennen tehtyjä opinnäytetöitä. Haussa löytyikin muutama mielenkiintoinen opinnäytetyö ja tutustuin niiden sisältöön. Toisten opinnäytetöiden lukemisen kautta oman työn rajaaminen ja sisällön hahmottaminen helpottui. Etsin aluksi lastensuojelusta ja päivähoitosta internet haulla tietoa ja sen jälkeen aloin käymään läpi koulun kirjaston kokoelman aiheeseen liittyen. Aiheesta tuntui löytyvän hyvin tietoa ja sainkin heti ”hyvän vireen” ja innostuksen valitsemaani aihetta kohtaan. Aineiston hahmottamisen jälkeen alkoi tutkimussuunnitelman kirjoittaminen ja kirjoitinkin rungon pian valmiiksi. Tutkimussuunnitelman kirjoittaminen auttoi minua edelleen aiheen rajauksessa ja työn sisällön hahmottamisessa.

Tutkimussuunnitelman rungon valmiiksi saadessani otin yhteyttä ohjaaviin opettajiini ja hyväksyin ideani heillä. Sain luvan jatkaa aiheen parissa työskentelyä ja korjausehdotuksia tutkimussuunnitelmaani varten. Heti tämän jälkeen aloin kirjoittamaan teoriapohjaa opinnäytetyölleni. Aloitin internetlähteistä ja sen jälkeen siirryin kirjoittamaan tekstiä kirjalähteiden pohjalta. Tekstiä alkoi syntyä mukavalla tahdilla ja kirjastonkin tarjoamiin lähteisiin olin tyytyväinen. Ajankohtaisia julkaisuja tuntui löytyvän hyvin eivätkä teosten varausajatkain olleet koulumme kirjastossa pitkiä.

Maaliskuun puolessa välissä otin yhteyttä Kemin päivähoiton johtajaan ja päiväkotien johtajiin sähköpostin välityksellä ja kuvasin heille opinnäytetyöni idean. Kerroin päiväkotien johtajille tarvitsevani 4 lastentarhaopettajaa opinnäytetyöhöni mukaan ja pyysin heitä kysymään halukkaita haastatteluun osallistujia heidän henkilöstöstään. Pyysin heitä ilmoittamaan halukkaat haastatteluun osallistujat maaliskuun loppuun mennessä.

Päivähoidon johtaja osoitti myös kiinnostusta opinnäytetyötäni kohtaan ja kävin hänen luonaan 22.3.2013 keskustelemassa opinnäytetyöstäni ja allekirjoitimme tutkimusluvan.

Maaliskuun loppu alkoi lähetä ja vastauksia haastatteluun osallistuvista ei alkanut kuulua. Laitoin muistutusviestin päiväkotien johtajille ja pian sen jälkeen neljän lastentarhaopettajan yhteystiedot ilmoitettiin minulle. Kirjoitin haastattelurungon ja hioin sen ohjaajieni avustuksella viimeiseen muotoon, jonka jälkeen lähetin sen haastatteluun osallistuville noin viikkoa ennen haastatteluja. Pyysin miettimään kysymyksiä jo etukäteen ja jakamaan vaikealta tuntuvia kysymyksiä työkavereidenkin kanssa. Toteutin kaikki neljä haastattelua reilun viikon sisällä.

Ensimmäinen haastattelutilanne jännitti eniten, mutta seuraaviin haastattelutilanteisiin oli jo helpompi mennä. Koin, että haastateltavat ottivat minut hyvin vastaan ja vuoro-vaikutuksemme oli luonnollista ja helppoa. Haastattelut kestivät tunnista puoleentoista tuntiin ja kaikki haastateltavat suostuivat nauhoitukseen. Haastattelujen sisällöt vaihtelivat jonkin verran haastateltavan persoonan, työkokemuksen ja lastensuojelukokemuksen mukaan, mutta koin saavani kaiken opinnäytetyöhön tarvitsemani tiedon haastateluista. Litteroin haastattelut joko haastattelupäivänä tai seuraavana päivänä, jottei litteroitavaa materiaalia kerääntyisi mahdotonta määrää yhdelle kerralle kirjoitettavaksi. Koin litteroinnin erittäin tylsäksi ja jopa epämiellyttäväksikin työksi, mutta se oli kuitenkin tehtävä, jotta pääsisin opinnäytetyöprosessissa taas seuraavaan vaiheeseen eli aineiston analysointiin.

Aloitin analyysivaiheen aineiston luokittelulla. Tulostin litteroimani tekstit ja aloin kerätä niistä teemojen mukaan post-it- lapuille huomioita tekstistä. Luokittelun tarkoituksena on aineiston järjestelmällinen läpikäyminen tutkimusongelman, keskeisten käsitteiden ja lähtökohtien määrittämällä tavalla (Ruusuvuori ym. 2010, 18). Kokosin haastatteluissa ilmenneet asiat seuraavien otsikoiden alle: 1) Miten lastensuojelullinen huoli ilmenee päiväkodissa? 2) Huolen jakaminen, 3) Lastensuojelu varhaiskasvatuksessa, 4) Lastensuojeluilmoitus ja 5) Päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyö. Jaottelin asiat vielä pienempiin kokonaisuuksiin, esimerkiksi otsikolla ”ulkoiset merkit lapsessa”, ”lapsen käytös” ja ”tilanteet, joissa huoli ilmenee”. Tämä työvaihe helpotti kovasti tutkimustuloksia kirjoittaessa ja kokonaisuuden hahmottamisessa.

Luokittelun jälkeen kirjoitin asiat opinnäytetyöhöni tutkimustuloksiin neljän otsikon alle. Tämän jälkeen päätin keskittyä teoriaosuuteni loppuun kirjoittamiseen ja uusien lähteiden etsintään, jotta saisin mahdollisimman hyvin lisättyä teorian tietoa myös tutkimustuloksiini. Löysinkin vielä monia uusia lähteitä ja sain kartutettua teoriaosuutta laajemmaksi. Aloitin yhdeksän viikon työharjoittelun toukokuun puolen välin jälkeen ja tiesin jo etukäteen, että opinnäytetyön edistyminen tulisi hidastumaan kesän ajaksi.

Kesä mennä vilahti ja niinhän siinä kävi, ettei opinnäytetyötä ehtinyt työstää kuin muutamana iltana kesä- ja heinäkuun aikana. Harjoittelujaksoni toinen osio päättyi elokuun loppupuolella, jonka jälkeen pääsin taas kunnolla opinnäytetyöni kimppuun. Hioin teoria- ja tutkimustulososioita ja jäsentelin tekstiä loogisempaan suuntaan. Perheen, opintojen, työharjoittelun ja opinnäytetyöprosessin yhteensovittaminen aiheutti välillä haastetta intensiiviseen työskentelyyn opinnäytetyön parissa. Koin kuitenkin nauttivani opinnäytetyön tekemisestä ja itseä kiinnostava aihe motivoi viemään prosessin loppuun asti hyvällä energialla. Huomasin jo pian keväällä, että päätös tehdä opinnäytetyö yksin oli oikea, sillä ajan löytyminen opinnäytetyön tekoon on ollut välillä vaikeaa ja kaikki siihen sopivat tilanteet on täytynyt käyttää hyväksi.

Syys-, loka- ja marraskuun ajan hioin opinnäytetyötä viimeiseen muotoon. Kirjoitin johdannon, pohdinnan, analyysin ja tiivistelmän valmiiksi sekä muokkasin teoriaosuutta loogisemmaksi. Koko opinnäytetyöprosessista jäi hyvät muistot, vaikka oman ajan löytyminen opinnäytetyölle onkin välillä aiheuttanut stressiä ja unettomia öitä. Olen oppinut paljon uutta ja saanut onnistumisen tunteita pitkin prosessia, jotka antavat minulle itsevarmuutta ja rohkeutta kohdata tulevan työelämän haasteet.

4.5 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Eettisyys tulee esille muun muassa opinnäytetyön laadussa. Laadullinen tutkimus ei tarkoita suoraan laadukasta tutkimusta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127). Olen pyrkinyt tekemään opinnäytetyöni mahdollisimman hyvin ja koen tehneeni parhaani työn suunnittelussa, toteutuksessa ja raportoinnissa. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 127) mainitsevat eettisen sitoutuneisuuden ohjaavan hyvää tutkimusta ja koen sitoutuneeni opinnäytetyöprosessiin näiden yhdeksän kuukauden ajan hyvin tiiviisti. Toimin työssäni rehellisesti

ja haastatteluun osallistuminen oli lastentarhaopettajille vapaaehtoista. Lähetin haastattelukysymykset haastateltaville etukäteen ja annoin heille aikaa miettiä kysymyksiä rauhassa sekä pohtia niitä mahdollisesti työkavereidenkin kanssa. Kerroin haastateltaville omat yhteystietoni ja sen, että he voivat ottaa yhteyttä minuun lisäkysymysten noustessa haastattelun jälkeenkin.

Litteroin haastattelut tarkasti, käytin aineistoa sitä vääristelemättä ja hävitin aineiston opinnäytetyöni valmistuttua. Kaksi olennaista asiaa tietoja käsiteltäessä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti (Eskola & Suoranta 2005, 56). Opinnäytetyöhöni osallistuvat lastentarhaopettajat ja heidän päiväkotiyksikkönsä pysyvät salassa ja käsittelin aineiston nimettömänä. Lupasin myös haastattelun alussa haastateltaville, etteivät heidän kertomat tapaukset tule ilmi opinnäytetyössäni tunnistettavassa muodossa ja tämän lupauksen pidin. Olen pyrkinyt toimimaan mahdollisimman avoimesti kaikkien opinnäytetyöhöni osallistuvien osapuolien kanssa. Kerroin haastateltaville opinnäytetyöni lähtökohdat ja tavoitteet ja mihin saatua aineistoa käytän. Lupasin toimittaa opinnäytetyöni paperiversiona sen valmistuttua jokaiselle haastateltavalle erikseen ja lupaukseni pidin.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Lastensuojellisen huolen herääminen päivähoitossa

Kerron tässä osiossa opinnäytetyöni tutkimustulokset. Opinnäytetyöni oli pienen haastattelujoukon vuoksi laadullinen tutkimus, joten sen tuloksia ei voi yleistää. Haastattelurungossa oli taustatieto-osion lisäksi kaksi teemaa: 1) lastensuojellisen huolen herääminen ja varhainen puuttuminen ja 2) päiväkodin lastensuojeluprosessi. Käsittelen tutkimustulokseni näiden kahden teeman kautta. Aloitimme haastattelun lastensuojellisen huolen heräämisestä ja asioista, jotka herättävät työntekijän huolen. Jaottelin lastensuojellista huolta herättävät asiat vastausten perusteella kolmeen ryhmään: lapsen ulkoisiin merkkeihin, lapsen käytökseen ja vanhempien käytökseen.

Kolme haastateltavaa kertoi lastensuojellisen huolen herätessä kiinnittävänsä ensimmäisenä huomiota lapsen muuttuneeseen käytökseen. Lapsi voi käyttäytyä huolestuttavan pelokkaasti, olla arka ja säikky tai vaisu pitkän aikaa. Hänen voi olla vaikea säädellä tunteitaan ja mielialat voivat heitellä laidasta laitaan. Vaikeaan tilanteeseen lapsen positiivinen oire on aikuisen nälkä ja on hyvä merkki, että lapsi on vielä aikuista vailla. Jos pieni lapsi ei enää välitä hakeutua aikuisen seuraan, on tilanne jo vaikeampi ja korjaavien toimenpiteiden tarve kasvaa. Yhden lastentarhaopettajan mukaan aikuisen nälkä on viime vuosina kasvanut lasten keskuudessa.

”Se aikuisen nälkä, sen näkee että se on niinku kasvanu. Että kyllä joskus tuntuu, että on semmonen suurperheen äiti että koko ajan tulee ja kaikille pitäisi olla yhtä aikaa läsnä ja vastata ja kato mua ja kaikki asiat huomata...” (H2)

Iloinen, pirteä ja reipas lapsi voi muuttua hyvinkin apaattiseksi ja omissa mietteissään viihtyväksi. Syytä lapsen mielialan muutokseen voi olla esimerkiksi vanhempien avioero tai läheisen poismeno, mutta jos vanhemmat eivät osaa kertoa mitään järjellistä syytä lapsen muuttuneeseen käytökseen, alkaa työntekijän huoli kasvaa.

Yksi lastentarhaopettaja toi haastattelussa esille Maslowin vuonna 1943 julkaistun psykologisen teorian, tarvehierarkian, ja hän kertoi huomanneensa pitkän työuran aikana teorian pitävän edelleen paikkaansa. Maslow on määritellyt ihmisen suurimmaksi perus-

tarpeeksi fysiologiset tarpeet. Haastateltavan mukaan lapsen psyykkiset oireet kertovat usein fyysisten perustarpeiden laiminlyönnistä kuten Maslowkin teoriassaan tuo ilmi. Maslowin mukaan ihmisen kehitys etenee portaittain fyysisten, turvallisuuden, yhteenkuuluvuuden ja rakkauden, sosiaalisen arvostuksen ja itsensä arvostuksen tarpeiden läpi ja vaikeassa elämäntilanteessa ihminen voi taantua alemmalle tarvetasolle. (Maslow 1987, 16, 18, 20- 21.) Lapsuuden trauma, kuten nälänhätä, turvattomuuden tunne tai vanhempien ero, voivat johtaa koko loppuelämän ajan kestäväan tarpeen korjaamiseen (Boeree 1998, 5- 6). Myös sosiologi Erik Allardt puhuu ihmisen fysiologisista tarpeista määritellessään ihmisen hyvinvointia teoksessaan Hyvinvoinnin ulottuvuuksia (1980). Hänen mukaansa ihminen tarvitsee elääkseen ravintoa, nestettä, ilmaa, lämpöä ja perusmäärän turvallisuutta (Bardy 2013, 68).

”Arkitasolla fyysiset seikat kiinnittää huomioita, jos lapsi on usein poikkeuksellisen väsynyt, likainen, nälkäinen. nämähän on tavallaan semmosia fyysisen perustarpeen semmosia perusasioita että ne herättää niinku huolta. Ja kyllähän se on sitten niinko ihan yleinen seuraaminen että jos on tämmösissä asioissa kotona laiminlyöntiä niin siitä tulee myös sitte niitä psyykkisiä oireita...”(H2)

Lapsen fyysisten perustarpeiden laiminlyönnistä voi kertoa lapsen toistuva likaisuus ja nälkäisyys, epäkäytännöllinen ja rikkiäinen vaatetus tai lapsen poikkeuksellinen väsymys. Lapsen selittämättömät mustelmat esimerkiksi rinnan, selän tai käsivarsien alueilla tai punaiset laikut päänahassa voivat kertoa lapseen kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta. Lapsen voimakkaan seksuaalinen käytös ja lapsen itsetyydytys herättävät myös aikuisen huolen. Taustalla voi olla esimerkiksi lapselle sopimattomien videoiden katsominen tai pahimmassa tapauksessa voi herätä epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

”...ja sitten lapsen olemuksessa ja kehossa epämääräiset jäljet ja sitten kun niitä vanhemmilta kysytään, he kertovat hyvin epämääräisesti ja sitä ei loppujen lopuksi tiedä onko se sitä vain jotain muuta. Jos lapsi on hirvittävän likainen aina, ei oo huolehdittu hygieniasta, saattaa tulla viikonlopun jälkeen hirveän likaisissa vaatteissa ja märissä vaipoissa.” (H4)

Päivähoidon yhtenä tavoitteena on luoda vanhempien ja henkilöstön välille tiivis yhteistyö ja päivähoidon henkilöstö pyrkii tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Vanhempien ja päivähoitohenkilöstön välinen kasvatuskumppanuus on yhteistä, tietois-

ta työskentelyä ja sitoutumista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi (Kekkonen 2012, 42). Heinämäki (2004, 29) muistuttaa kasvatuskumppanuuden auttavan lapsen mahdollisen tuen tarpeen tunnistamisessa mahdollisimman varhaisessa ja yhteisen toimintasuunnitelman luomisesta lapsen tukemiseksi yhdessä vanhempien kanssa.

Lastentarhaopettajat seuraavat päivittäisissä tuonti- ja hakutilanteissa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutustilanteen huolestuttavia piirteitä voi olla aikuisen otteen puuttuminen tai vanhemman osaamattomuus olla tilanteessa aikuinen. Lapsen ja vanhemman välinen kiintymys ja sen voimakkuus tulee myös vuorovaikutuksen myötä esille. Vanhemman kiintymyksen puute omaa lasta kohtaan nostaa päiväkodin työntekijän huolen. Tämän päivän vanhemmilla on eniten ongelmia rajojen asettamisessa ja lapsen tarpeiden huomioimisessa (Keskinen & Virjonen 2004, 8). Haastateltavien mukaan yleisimmät syyt kasvatuskyvyttömyyden taustalla ovat tänä päivänä vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat. Lapsen toistuvat ja selittämättömät poissaolot hoidosta kertovat usein jonkin asteisista ongelmista kotona ja saavat työntekijän hälytyskellot heräämään.

Lastensuojelullinen huoli voi nousta monenlaisista tilanteista hoitopäivän aikana. Kolme haastateltavista kertoi seuraavansa lasten leikkejä ja kuuntelevansa heidän puheitaan tarkasti. Lapsi käsittelee kokemiaan asioita leikin kautta ja sieltä tulevat usein ilmi kotona tapahtuvat asiat ja vanhempien puheet. Seksuaaliasiat tuntuvat olevan nyt päiväkodeissa pinnalla ja niitä olikin jouduttu käsittelemään lasten kanssa useammassa päiväkodissa kevään 2013 aikana. Päiväkodeissa on joka päivä nukahtamis- tai lepohetki, jolloin lapset riisuvat vaatetta vähemmäksi ja näissä tilanteissa työntekijän on luontevaa tarkistaa fyysisen pahoinpitelyn merkkejä lapsen iholta, jos aihetta epäilyyn on ilmennyt.

Varhaisen puuttumisen tarkoituksena on ennaltaehkäistä lapsen hyvinvointia vaarantavia riskejä. Erityistä tukea ja hoitoa tarvitsevien lasten määrä lisääntyy maassamme koko ajan, joten riskitekijöiden tiedostaminen, havaitseminen ja niihin puuttuminen korostuvat tämän päivän päivähoidossa (Keskinen & Virjonen 2004, 190, 207.) Kun syrjäytymisvaarassa olevat lapset havaitaan tarpeeksi ajoissa ja heidän perheitään pystytään tukemaan peruspalveluilla, kuten perhetyöllä tai – neuvolalla, rankempien toimen-

piteiden tarve vähenee (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 278- 279). Halu auttaa oli haastateltavienkin keskuudessa suuri, mutta päiväkotien suuret ryhmäkoot ja kiireinen arki rajoittavat perheille annettavaa aikaa.

Itseäni havahdutti erään haastateltavan kertomus viime vuosina lasten keskuudessa kasvaneesta aikuisen huomion tarpeesta. Onko ilmiö seurausta perheiden kiireisestä arjesta tai vanhempien liian vähäisestä läsnäolosta kotona lasten kanssa? Vai onko vanhempien ymmärrys lapsen tarpeista hämärtyneet eikä ehditä pohtimaan arjen kulkua lapsen näkökulmasta? Näitä asioita olisi hyvä ottaa puheeksi vanhempien kanssa esimerkiksi päiväkodin vanhempainilloissa ja herätellä vanhempia miettimään arkea lapsen silmin. Lapsuus on ajallisesti lyhyt jakso ihmisen elämässä, mutta lapsuudessa opitut asiat ja käyttäytymismallit seuraavat meitä loppuelämämme ajan, halusimmapa tai emme.

Huolen merkit lapsen fyysisessä olemuksessa, kuten lapsen likaisuus tai mustelmat, herättävät päivähoiton työntekijän huolen melko nopeasti. Lapsen psyykkisen vahingoittamisen epäily ja sen todistaminen voi taas viedä paljon enemmän aikaa ja tilannetta seurataan päiväkodissa ehkä pitempäänkin. Päivähoiton työntekijä voi joutua todistelemaan huolta nostattavia asioita niin itselleen kuin lastensuojelun työntekijällekin pitemmän aikaa, kun ei ole näyttää mitään näkyvää merkkiä, kuten mustelmaa, lapsen vahingoittamisesta. Lapsen psyykinen kaltoinkohtelu ei ehkä aiheuta lapselle välitöntä hengenvaaraa, mutta voi vahingoittaa lapsen henkisen terveyden loppu elämän ajaksi. Päivähoiton työntekijöiden tietämys lapsen normaalista fyysisestä ja psyykkisestä kehityksestä on ensiarvoisen tärkeää, jotta huolen merkit huomattaisiin ajoissa ja niihin päästäisiin puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kuten Huhtanenkin (2004, 9) kirjoittaa.

5.2 Huolen jakaminen työryhmän ja vanhempien kanssa

Huolen jakaminen työyhteisössä rakentui kaikilla vastaajilla saman kaavan mukaan. Ensimmäiseksi huoli otetaan puheeksi oman ryhmän työntekijöiden ja talon muiden työntekijöiden kanssa. Työntekijät jakavat toisilleen arkipäivän havaintoja lapsesta ja seuraavat tilannetta. Huolen jatkuessa tilanteesta puhutaan oman esimiehen eli päiväko-

din johtajan kanssa ja mietitään, pitäisikö asia ottaa puheeksi myös oman erityislastentarhanopettajan kanssa.

Erityislastentarhaopettaja voi tilanteen vaatiessa viedä lapsen asian kerran kuussa koontuvaan neuvola-/aluetiimiin, jossa mukana ovat koulun oppilashuolto, erityislastentarhaopettaja, sosiaalityöntekijä ja neuvolan terveydenhoitaja. Palaverin kautta asia menee sosiaalityöntekijän tietoon ja hän voi neuvoa erityislastentarhaopettajan kautta päiväkodin työntekijöitä, miten tilanteessa tulisi edetä: jatketaanko yhdessä tilanteen seuraamista vai onko sosiaalityöntekijän mielestä aiheellista tehdä jo lastensuojeluilmoitus ja lähteä purkamaan tilannetta sen kautta. Kiireellisissä lastensuojelutapauksissa päiväkodin työntekijä tai päiväkodin johtaja soittaa asiasta suoraan sosiaalityöntekijälle ja tekee lastensuojeluilmoituksen.

Kaikki haastateltavat kertoivat, että on myös vanhempia, jotka laittavat varhaiskasvatussuunnitelmaan raksin kohtaan ”ei saa tehdä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa”. Tämä tarkoittaa, että päiväkodin työntekijät eivät saa viestittää lapsen asioista neuvola-/aluetiimipalaveriin, vaan asiat on pidettävä päiväkodin henkilöstön sisäisenä. Ainut mahdollisuus viedä huoli lapsesta sosiaalityöntekijän tietoon, on tehdä lastensuojeluilmoitus. Taustalla voi vanhemmilla olla huonoja kokemuksia viranomaisyhteistyöstä ja kokemus heidän ohi puhumisesta tai halu peitellä asioita viranomaisilta.

Kolme haastateltavaa koki huolen puheeksioton helpoksi työkavereitten kanssa. Tilanteen kokonaiskuvan hahmottamiseen on hyvä olla useamman ihmisen näkemys ja keskustelua työryhmän sisällä. Keskustelut muiden työntekijöiden kanssa auttaa jaksamaan työssä ja voi avata asialle uusia näkökulmia sekä antaa vahvistusta sille, että työntekijä oli oikeassa huolen heräämisen suhteen. Yksi haastateltavista koki huolen puheeksi ottamisen työkavereiden kanssa vaikeaksi, koska lastensuojelulliset huolet yleensäkin ovat vaikeita asioita ja vaikeita jaettavia myös toisten ihmisten kanssa.

”Mää ite koen, että työkavereitten kanssa se on helppoa, että sehän on sitä meidän jokapäiväistä työtä ja me ollaan kuitenkin niinku siinä ammattiroolissa täällä. Ja sitte kuitenkin aina ku on nuista lapsista kysymys... ainahan sen tietää että se on lapsen etu. Meillä on toimivat palaverit täällä ja vaikeista asioista on totuttu puhumaan.” (H4)

Yksi haastateltavista kertoi hyväksi koetusta lähestymistavasta vanhempia kohtaan huolen jakamistilanteessa seuraavasti:

”...sitähän ei kannate hirveästi pitkittää. Sehän ei ole mikään helppo mennä mutta se on se hyväksi koettu keino että ”meillä on huoli”. Että se pitää kuitenkin aina meillä muistaa semmonen kunnioitus ja semmonen niinkun, että ihminen joka menettää kasvonsa niin ei ole kovin yhteistyöhaluinen ja kykyinen, että ei lähetä syyttelemään ja kysymään ja onko teillä jotakin kotona ja miksi tämmöstä on ja pitäisi tuoda vaan se huoli tuodaan esille sillain niinku kunnioittaen mutta jämäkästi. Ei peitellen eikä sillälaililla lievennellen... (H2)

Edellisen lainauksen kuvaama lähestymistapa, ”meillä on huoli-asette”, poikii useimmiten paremman yhteistyön vanhempien kanssa kuin työntekijän loukkaava, syyttelevä tilanteessa on tärkeää muistaa rehellinen ja jämäkkä kerronta, mutta kuitenkin varovainen lähestymistapa ja kunnioitus vanhempia kohtaan. Tilanteisiin on aina valmistauduttava etukäteen, eikä ole hyvä mennä hetken mielijohteesta vanhemmalta kyselemään vaikeista asioista.

Kaikki haastateltavat kertoivat miettivänsä ennen vanhemman kanssa kohtaamista hyvinkin tarkkaan, mitä aikoo sanoa ja millä tavalla vanhempaa lähestyy. Jopa ilmeet ja eleetkin voidaan pohtia etukäteen ja tulevasta kohtaamisesta puhutaan myös ennalta työkavereiden kanssa. Vanhempien intimiteetti täytyy muistaa suojata, eikä vaikeista asioista puhuta toisten vanhempien kuullen. Työntekijän on hyvä myös tunnustella etukäteen vanhemman mielialaa: onko tänään hyvä päivä ottaa asia puheeksi? Jos asiaa ei ole välttämätön käsitellä heti samana päivänä ja vanhempi on jo tullessaan pahalla tuulella tai väsynyt, asian käsittelyä on hyvä siirtää seuraavaan päivään. Kiireellisissä tapauksissa ei tietenkään asian käsittelyä voida odottaa.

”Meillä on oltava varovaisuus kuitenkin ku aattelee että heillä on sitte aina tämä toinen ääripää että he ottaa sitte lapsen pois kokonaan hoijosta. Ja sitte kun tiedetään, että mitä ne ympäristöt siellä on, niin sitä yrittää niinkö viimeeseen asti että lasten ois hyvä käyä ja saaha lapsen sitä normaalielämää täällä. Semmosella heikolla jäällä mennään koko ajan, että se on niinkö pysyteltävä semmosella, että yrittää niinkö ajjaa hyvää asiaa mutta sitte että pysyttäs väleissä.” (H1)

Kaksi haastateltavaa kertoi pelkäävänsä yhteistyön katkeamista ja tämän seurauksena lapsen päivähoitosuhteen loppumista vanhempien pyynnöstä. Työntekijän on tärkeää

muistaa pysyä rauhallisena tilanteissa ja herättää näin vanhemman luottamusta. On vaurduttava jo etukäteen, että vanhemman tunteet voivat kuohahtaa ja tiedostaa se, että tilanne tulee olemaan vanhemmalle raskas. Ammatillinen rooli auttaa vaikeissa tilanteissa pysymään rauhallisena ja työntekijän omat tunnekuohahdukset tulevat usein vasta tilanteen jälkeen. Lammi-Taskulan ym. (2009, 190- 191) mukaan tärkeintä onkin, että työntekijä osaa hahmottaa huolenaihensa konkreettisesti ja osaa ennakoida toimintansa seurauksia lapselle, itselle ja perheen kanssa tehtävälle yhteistyölle.

Huolen jakaminen vanhempien kanssa aiheuttaa monenlaisia tunteita työntekijöissä. Tilanne on työntekijälle vaikea ja joskus voi kirosanatkin lennellä vanhempien puolelta. Yksi haastateltavista kertoi tuntevansa tilanteissa joskus pelkoa ja aiheuttavan niiden pelkotilojakin. Alue on ehkä sen vuoksi niin herkkä sekä työntekijälle että vanhemmalle, kun kyse on lapsesta. Lapsi on niin suojaton, suuria tunteita herättävä ja aikuisista riippuvainen.

”...että se on kuitenkin pakko taistella kuitenkin vaikka tuntuu että tekis mieli välillä sanoa että siinäpä olokoon, että antaapa olla. Mutta sitte jostaki se aina nousee sitte kuitenkin että no niin kyllä tää, pakko kait tää on kattoo loppuun asti että tavallaan tulee se tunne että kuka sen puoli sitte pitää jos en minä.” (H1)

Yhdessäkään päiväkodissa ei ollut käytössä vakiintunutta mallia tai menetelmää huolen puheeksi ottoon vanhempien kanssa. Asiasta keskustellessamme tuli ilmi, että jokainen haastateltava pitäisi vakiintuneen mallin käyttöön ottoa hyvänä ajatuksena. Etenkin päiväkodeissa, jossa vaikeita asioita otetaan vanhempien kanssa harvemmin puheeksi, malli antaisi tukea vaikeista asioista puhumiseen. Kerroin haastateltaville Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen kehittälemistä Huolen vyöhykkeistöstä ja Huolen puheeksi ottonmenetelmästä ja kaksi haastateltavaa muistikin Huolen vyöhykkeistön tulleen vastaan jossain koulutuksessa vuosia sitten. Suosittelin lukemaan internetin tai kirjallisuuden kautta menetelmästä ja ottamaan asian puheeksi työyhteisössä, koska uskoin siitä olevan heille apua tulevaisuudessa. Huolen vyöhykkeistö auttaa työntekijää jäsentämään havaitsemaansa huolen astetta, omia auttamismahdollisuuksiaan ja tarvetta moniammatilliseen yhteistyöhön (Lammi-Taksula ym. 2009, 188). Yksi lastentarhaopettaja kuvasi asiaa seuraavasti:

”Ainahan näihin asioihin on hyvä saaha semmosta ryhtiä ja nostaa nämä asiat niinku esille että oikeaksi että onhan meillä täällä muitakin arvioinnin menetelmiä ja asia nousisi sillälaillla arvoon.” (H2)

Eräs haastateltavista piti myös tärkeänä sitä, että kaupungin kaikilla lapsilla olisi menetelmän käyttöön oton myötä samat lähtökohdat saada asiansa eteenpäin. Huolen vyöhykkeistön avulla pystyttäisiin arvioimaan yhdessä esimerkiksi erityislastentarhaopettajan tai sosiaalityöntekijän kanssa huolen astetta ja suunnitella tulevat toimenpiteet sen avulla. Puheeksiottamisen tueksi on kehitelty lomake, jonka avulla työntekijä voi valmistautua ennalta tilanteeseen ja arvioida jälkikäteen tilanteen kulkua (Eriksson & Arnkil 2012, 12).

Huolen puheeksioton tilanteen vaikeudesta lapsen vanhempien kanssa kertoo lienee se, että kaikki haastateltavat kertoivat ennakoivansa keskustelua hyvinkin tarkkaan ja miettivänsä jopa ilmeensä ja eleensä etukäteen, jotta tilanne sujuisi rauhallisesti ja molempia osapuolia kunnioittavasti. Olin yllätynyt siitä, ettei päiväkodeissa ollut käytössä Huolen puheeksioton- menetelmää, sillä olen vakuuttunut sen työntekijälle tuomasta avusta etenkin vaikeiden keskustelujen edessä. Huolen jakaminen työyhteisössä tuntui olevan kaikille selkeää ja haastateltavat kokivat tärkeänä voimavarana päiväkodin johtajalta sekä työtovereilta saamansa tuen haastavissa tilanteissa. Työntekijän jaksamisen kannalta onkin tärkeää, ettei huolta herättäviä asioita jää miettimään yksin, vaan asiat jaettaisiin esimerkiksi läheisen työtoverin kanssa mahdollisimman pian.

5.3 Kuinka lastensuojelu näkyy päiväkodin arjessa?

Bardy (2013, 73) määrittelee lastensuojelun olevan pohjimmiltaan lapsen kehityksen ja terveyden turvaamista ja sitä vaarantavien asioiden poistamista. Lastensuojelu ei ole vain lastensuojeluviranomaisten tehtävä, vaan velvollisuus koskee muitakin viranomaisia ja kansalaisia (Sosiaaliportti 2012, hakupäivä 1.3.2013).

Lähdin lähestymään lastensuojeluprosessin teemaa kysymällä haastateltavilta, miten he ymmärtävät lastensuojelun ja sen merkityksen varhaiskasvatuksessa ja kuinka lastensuojelu näkyy heidän työssään. Haastateltavat ymmärsivät varhaiskasvatuksen lastensuojelun jokainen vähän omalla tavallaan. Yhden haastateltavan mukaan lastensuojelu

ei näy heidän päiväkodissaan tällä hetkellä millään tavalla, mutta kertoi olleensa joskus päiväkodissa töissä, jossa lastensuojeluyksikössä asuvia lapsia oli ollut hoidossa. Kaksi haastateltavaa kertoi ajattelevansa, että päivähoito on ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Heidän mukaansa päivähoidon lastensuojelua on muun muassa lapsen seuraaminen, lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen ja turvaaminen ja lastensuojelullisen tarpeen tunnusmerkkien tiedostaminen ja niihin puuttuminen. Kolme haastateltavaa kertoi pitävänsä vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä yhtenä osana lastensuojelua. Kaksi haastateltavaa kuvaili päivähoidon lastensuojelua näin:

”...tämä koko meidän päivähoito ja varhaiskasvatus ovat lastensuojelua. Tätä on sitä ennaltaehkäisevää ja kuntouttavaa ihan tämmösennään toimintana. Mutta että sitte ku mieltii että niitten lasten kohalla jossa oikeasti tarvitaan että on niitä varhaisia merkkejä niin tietenki sitte se tiivis yhteistyö vanhempien kanssa, kasvatuskumppanuus, sitouttaminen...” (H2)
”Se on sitä lastensuojelua, että nähhään puolin ja toisin (vanhemmat ja henkilöstö) ja tehään yhteistyötä, niin sehän se on sillä lailla lapsen parhaaksi.” (H1)

Päivähoidon lastensuojelua on myös lapsen fyysisen terveyden tukeminen: lapsi saa hoidossa riittävästi ulkoilua, liikuntaa, lepoa ja ruokaa. Nälkäiset lapset maanantaisin ei ole erään haastateltavan mukaan mikään legenda, vaan maanantaisin ruokaa menee oikeasti enemmän kuin muina viikopäivinä. Häntä harmitti, että päiväkotiruoka on nykyään lisäainepitoista, ruoissa käytetään paljon valkoista viljaa ja tuoretta ruokaa, kuten vihanneksia, on tarjolla vähän.

”...ja sitte lasten kohalla, että kun nään että tämmösten lasten vahvuuksien löytäminen, tunnistaminen ja tukeminen. että jos heillä siellä kotioloissa ei ole kovin tukeva se kasvuympäristö ja anna arvoa niin että se lapsi saa sitten täällä sitä kiintymystä ja hänen taitojansa arvostetaan ja hän löytää sen jonkun missä hän on hyvä.” (H2)

Päiväkodin suuret ryhmäkoot haittaavat päiväkodin ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, koska lapset tarvitsisivat päiviinsä rauhallisuutta ja aikuisten aikaa. Jotkut lapset reagoivat perheen ongelmiin syrjään vetäytymällä ja masentumalla ja tällaisen lapsen käytöksen huomaaminen on todellinen haaste varhaiskasvattajille ylisuurissa ryhmissä. Mitä enemmän ryhmässä on lapsia, sitä korkeammaksi lasten äänitaso nousee. Tutkimuksissa on todistettu, että ryhmän koko päivähoidossa vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen (Söderholm & Kiviti-Kallio 2012, 34).

Haastateltavien mukaan ryhmäkoot ovat suurentuneet viime vuosina paljon ja käytössä olevat tilat ovat alun perin suunniteltu jopa kolmannes pienemmille lapsiryhmille. Suuret ryhmäkoot kuormittavat ja turhauttavat työntekijöitä, sillä esimerkiksi sänkyjen siirtäminen paikasta toiseen ja lapsille oman paikan löytymiseen menee päivisin paljon turhaa aikaa. Mieluummin he käyttäisivät tämän ajan lasten kanssa toimimiseen tai lasten toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen.

”Sehän ei oo siitä kiinni, että me ei tietä niitä keinoja mutta sehän kuormittaa ku koko ajan pitää olla sata lasissa keinot käytössä. Lepposuutta on nykyään kovin vähän...---...Tällainen ei ole kovin ehkäisevää lastensuojelua, että päättäjät tekee tällaisia ratkaisuja.” (H2)

Viimeisen vuoden aikana yhdenkään lastentarhaopettajan ryhmässä ei tehty lastensuojeluilmoitusta. Kolme haastateltavaa kertoi asiakkaana olevan tällä hetkellä vanhoja lastensuojeluperheitä, joiden tilannetta kuulostellaan ja seurailaan. Aikaisempien vuosien lastensuojeluilmoitusten taustalla olevia syitä on ollut vanhempien päihteiden käyttö ja usein mielenterveysongelmista johtuva kasvatuskyvyttömyys. Kaksi haastateltavaa kertoi tapauksesta, jossa lasta ei oltu tultu hakemaan päivähoidosta ja asiasta oli tehty lastensuojeluilmoitus.

”Asioistahan on pitänyt puhua jo kauan aikaa ennen kuin aletaan ottaa maan että aika harvoinhan niitä tulee salamana kirkkana taivaalta että me ei oo tietty ja sitte tulee joku tilanne. Että pitää hyvissä ajoin alkaa kertomaan se, että mieltä kuinka me voidaan teitä tukea ja minkä verran ootte ollu lastensuojelutyöntekijöiden kanssa tekemisissä, onko kotona käyneet?” (H2)

Lastensuojeluilmoituksen puheeksi ottamisen ajankohta vanhempien kanssa vaihteli vastauksissa. Kaksi kertoi pitävänsä tärkeänä, että ilmoituksen tekeminen otetaan puheeksi etukäteen ja kerrotaan vanhemmille rehellisesti että nyt tilanne on semmoinen, että asiasta täytyy lastensuojeluilmoitus tehdä. Yksi haasteltavista koki, ettei lastensuojeluilmoituksen teolla pidä mennä uhkailemaan vanhempia ja hän kertoi asiasta vanhemmille vasta lastensuojeluun soitettuaan. Yksi lastentarhaopettaja kertoi, etteivät he ole puhuneet työyhteisössä, milloin asia vanhempien kanssa otetaan puheeksi. Hän ajatteli asian olevan aina tapauskohtainen. Kaikki haastateltavat ymmärsivät, että kiireellisissä lastensuojelutapauksissa on välittömästi otettava yhteys lastensuojeluun ja tehtävä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelulliset huolet otetaan usein vanhempien kanssa pu-

heeksi ryhmän lastentarhaopettajan toimesta ja vanhempien onkin helpompi rakentaa luottamus yhden työntekijän kanssa.

Kaksi haastateltavaa kertoi, että heidän työpaikallaan päiväkodin johtaja on nimetty tekemään ”ei kiireelliset”- lastensuojeluilmoitukset sosiaalitoimeen. Yhdessä päiväkodissa lastensuojeluilmoitukset tekee yleensä erityislastentarhaopettaja ja yhdessä ryhmän lastentarhanopettaja. Päiväkodeissa pyritään siihen, että tiedot lapsesta menisivät päiväkodilta sosiaalitoimeen aina saman työntekijän kautta. Näin vähennetään asioiden muuttumista ja epäselvyyksien syntymistä matkan varrella.

Haastateltavista lastentarhaopettajista yksi oli tehnyt lastensuojeluilmoituksen työuransa aikana. Päiväkodeilla on käytössään omat erityislastentarhaopettajat, jotka tekevät yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa ja he näkevät toisiaan vähintään kerran kuukaudessa neuvola-/aluetiimipalaverissa. Lastensuojelulliset huolet jaetaan erityislastentarhaopettajan kautta sosiaalityöntekijälle ja sosiaalityöntekijä on useimmiten se (lukuunottamatta kiireellisiä tapauksia), joka tekee huolesta varsinaisen lastensuojeluilmoituksen. Haastateltavien mukaan kiireellisissä tapauksissa lastensuojeluilmoituksen pyrkii tekemään päiväkodin puolelta päiväkodin johtaja, joten myös tämä käytäntö vähentää lastentarhaopettajien tekemiä lastensuojeluilmoitusten määriä.

Useampi haastateltava kertoi, että kynnyksellä tehdä lastensuojeluilmoitus, on suuri ja tilannetta seurataan usein pitkäänkin ennen varsinaisia toimenpiteitä. Eriksson ja Arnkil (2005, 33) kertovat ihmisten pelkäävän lastensuojeluilmoituksen johtavan suoraan lapsen huostaanottoon ja tämä voi estää lastensuojeluilmoituksen teon. Lapsen huostaanottoa ei kukaan haastateltavistani maininnut pelkäävänsä, vaan suurin pelko liitettiin lapsen hoidosta pois ottamiseen ja yhteistyön katkeamiseen vanhempien kanssa. Yhden lastentarhanopettajan kynnyksellä tehdä lastensuojeluilmoitus oli kasvanut huomattavasti, kun hän kuuli työkaverinsa tehneen lastensuojeluilmoituksen ja sosiaalityöntekijä oli kertonut asiakkaalle ilmoituksen tekijän nimen. Haastateltava piti tärkeänä, että jos hän tekee lastensuojeluilmoituksen, ilmoituksen tekijän nimi tulisi pysyä salassa. Toinen haastateltava kertoi kynnyksen ottaa lastensuojeluun yhteyttä nousseen lastensuojelutyöntekijöiltä tulevan vähättelyn seurauksena. Kansalaistemme korkea kynnyksellä tehdä lastensuojeluilmoitus on ollut esillä mediassa viimeisten vuosien aikana paljon ja syitä tähän on pohdittu niin viranomaisten kuin tavallisten ihmistenkin näkökulmasta.

Lastensuojeluilmoituksen tehnyt haastateltava kertoi ilmoituksen teon jälkeisistä tunteuksistaan seuraavasti:

”Asia tulee silloin kottiin asti väkisinki. Palaverissa (johon osallistui perhe ja viranomaiset) olostä en missään nimessä sano, että oli helppo ja tunsin suurta sympatiaa vanhempia kohtaan. Ihan hirveä istua siellä ja yrittää viestittää, että ei olla syyttämässä vanhempia. Ei oo helppo semmoseen palaveriin vanhemmalla tulla.”(H1)

Usein lastensuojeluilmoituksen jälkeen vanhemmat, sosiaalityöntekijä, erityislastentarhaopettaja, päiväkodin johtaja, ryhmän lastentarhaopettaja ja mahdollisesti perhetyöntekijä kokoontuvat päiväkodille yhteistyöpalaveriin. Lastensuojelullisten huolien ratkominen edellyttää eri ammattikuntien osaamista ja perehtymistä perheen asioihin, kuten Keskinen & Virjonenkin (2004, 204) kirjoittavat. Palaverissa mietitään päiväkodin ja perheen arkirutiineja, mitä tilanteen helpottamiseksi voitaisiin yhdessä tehdä ja mitä vanhempien voimavarat ovat tilanteen parantamiseksi. Yhdessä pohditaan myös päivähoitopäivien pituutta ja hoitopäivien lisäämistä tai vähentämistä. Perheellä voi olla useamman kerran vuodessa varhaiskasvatuskeskustelu yhdessä ryhmän lastentarhaopettajan ja erityislastentarhaopettajan kanssa, jossa päivitetään sen hetkinen tilanne ja arvioidaan työn tuloksia. Tärkeää olisi päivähoidon ja sosiaalityön tiivis yhteistyö ja yhdessä määritellyt tavoitteet asian parantamiseksi.

Päiväkodin työntekijöillä on mahdollisuus tukea lapsen hyvinvointia lastensuojeluilmoituksen jälkeen esimerkiksi järjestämällä pienryhmätyöskentelyä tai lukutuokioita, jossa käsitellään lapselle vaikeita asioita. Yksi haastateltavista oli kokenut, että lukutuokioiden kautta lapsi oli avautunut ja alkanut piirtämään kokemiaan asioita. Työntekijöiden aikapula rajoittaa tätä työtä ja toivottavaa olisi, että akuutissa tilanteessa lapselle olisi tarjota aikaa enemmän.

”Yrittää järjestää niitä täsmätuokioita, sitä syliä ja kuuntelua.”(H2)

Työntekijän yksi keino tukea vanhemmuutta on kertoa positiivisia asioita vanhemmalle lapsen arjesta. Työntekijän pitää olla herkkänä ja muistaa, että lapsen maailma koostuu pienistä asioista ja niitä pieniä asioita on tärkeä sanoittaa myös vanhemmille. Esimerkiksi: *”Ompa kiva, että toit omat kumpparit sille. Se on ollut niin iloinen, että ku sitä*

niin harmitti ku aina piti olla ne päiväkodin kumpparit ku ne vanhat oli niin resut”(H2.)

Lapselle on voimaannuttavaa kuulla, että päiväkodin työntekijät puhuvat hänen vanhemmistaan arvostavasti ja myönteisesti. Lapset huomaavat, ikätasosta riippumatta, kun kaikki asiat eivät ole yhteistyössä hyvin. Työntekijän on tärkeää puhua kaikille vanhemmille tasa-arvoisesti, ystävällisesti ja iloisesti, koska lapset kyllä huomaavat, jos omaan vanhempaan suhtaudutaan eri tavalla kuin johonkin toiseen. Tämä vaatii päivähoidon työntekijöiltä ammatillisuutta, tietoista käyttäytymistä ja lapsen edun mukaista ajattelutapaa.

5.4 Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyö

Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyö herätti haastateltavissa paljon tunteita, pohdintaa ja mielipiteitä. Kaikki haastateltavat toivat esille sen, että päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyötä täytyisi kehittää eikä se tällä hetkellä toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Suurin haastatteluissa ilmi tuleva ongelma oli yhteistyön yksisuuntaisuus: päiväkodin työntekijät toimittavat lapsesta tietoa sosiaalityöntekijälle ja järjestävät lapselle tarvittaessa päivähoitopaikan, mutta päiväkodin suuntaan tietoa lapsesta ei heru. Keskinen & Virjonen (2006, 16) ovat havainneet saman ilmiön, että lapsi sijoitetaan lastensuojelu työntekijän toimesta usein päivähoitoon ilman tiedotusta henkilöstölle lapsen tilanteesta ja perheen ongelmista. Näin ollen päivähoidon ja lastensuojelun yhteiset tavoitteet jäävät sopimatta ja tavoitteiden toteutuminen seuraamatta. Tässä tilanteessa päiväkodin henkilökunnalla on vaikea auttaa lasta ja perhettä, kun he eivät tiedä mitä heiltä odotetaan. Salassapitolaki rajoittaa lastensuojelutyöntekijöiden mahdollisuuksia kertoa perheen asioita, mutta pyydettyessä perhe yhteiseen palaveriin mukaan salassapito-ongelma poistuu (Huhtanen 2004, 92).

”Tiedonkulku mennee hyvin pitkälti sillain päin, että päivähoito kertoo lastensuojelulle näitä juttuja ja jos jotakin huolenaihetta tulee. Mutta sitte, jos päivähoito haluais tietää jotakin, niin ei pystytä kertomaan ko sitte mennään sen vaitiolon taakse, sitten että ei meillä oo lupa kertoa.” (H3)

Lastentarhaopettajat toivoivat sosiaalityöntekijöiltä enemmän tietoa päivähoidossa olevista lapsista, joilla on lastensuojeluasiakkuus. Haastateltavat kokivat, että lapsista tulee etukäteen hyvin vähän tietoa ja tieto asiakkuudesta ei tule välttämättä ollenkaan ilmi,

ennen kuin päivähoiton työntekijät alkavat huomaamaan lapsessa huolestuttavia merkkejä ja ottavat itse yhteyttä lastensuojeluun. Kolme haastateltavaa koki ongelmalliseksi sosiaalityöntekijöiden aikapulan, tiheän vaihtuvuuden ja tarkat puhelinsoittoaajat, joiden kautta ei aina saa yhteyttä. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi vaihtua tiheäänkin, eivätkä uudet yhteystiedot kulje päiväkodille asti. Hyvä moniammatillinen yhteistyö perustuu yhteisiin pelisääntöihin, yhteiseen kieleen ja yhdessä keskusteltuihin tavoitteisiin sekä lapsen ja perheen tarpeiden ymmärtämiseen (Määttä & Rantala 2010, 162).

”...ja sitten se, että koska ne tiedot meillä jo olis ja jos se huoli tulis sitte jossaki vaiheessa esille niin se tilanne ei sitte menis niin pitkälle, koska tietäs jo ne lähtökohat. Ku mehän periaatteessa lähetään ihan alussa sitte täällä (päivähoidossa).” (H4)

Kaikki lastentarhaopettajat tiedostivat sosiaalityöntekijöiden tiukat resurssit ja suuren työmäärän henkilökunnan määrään nähden.

”Mutta sen ymmärtää että me ollaan aika työllistettyjä, lastensuojelu on aika työllistetty elikkä resurssipula ja näin. Kyllä se sieltä paistaa, valitettavasti.” (H3)

”No, että onko he tosiaan sitte niin täys työllistettyjä että heillä ei riitä resurssit sitte tavallaan tämmöseen joka rissaukseen sitte tutkia, mutta se että tavallaan että pitääksee ensin sattua jotaki. Tämä on se toinen ääripää sitte, jota ei kukkaa toivo...” (H1)

Kahdelle haastateltavalle oli tullut vuosien aikana kokemus, että päiväkodin työntekijän soitot turhauttavat ja ärsyttävät välillä lastensuojelun työntekijöitä. Tämä tieto oli päinvastaista, mitä Lukinmaa (2012) kirjoitti Yle Uutisissa 5.10.2012. Sen mukaan Lastensuojelun Keskusliitto toivoo päivähoidolta enemmän yhteydenottoja lastensuojeluun, jotta perheiden tilanteiden kriisiytyminen voitaisiin ehkäistä. Haastatteluissa tuli ilmi, että työntekijä voi joutua elämään pitkäänkin tilanteessa, jossa näkee päivittäin lapsen pahan olon ja kaltoinkohtelun. Nykytilanne on ongelmallinen päivähoiton henkilöstölle ja asioiden hidaskäynnin tai niiden muuttumattomuus aiheuttaa päiväkodin työntekijöissä närkästystä ja turhautumisen tunteita.

”Välillä on tullut semmoinen tunne että ne (sosiaalityöntekijät) on jo vähän hermostunut, että kyllä me ne asiat hoijetaan ja sillain, mutta että ku meillä on huoli niin suuri ja mitä lapsi kertoo kotielämästä niin jotenki sitä vaan miettii että se vaan joutuu niinkun asumaan. Mutta että kyllä toki

me tiimmme että kaikki huostaanotot on hyvin vaikeita prosesseja ja tällain mutta kun näkee että lapsi on jo vahingoittunut kovin paljon ja mitään ei tapahu kuitenkaan.” (H2)

Yksi haastateltava oli kokenut voimakkaasti sosiaalityöntekijöiden vähättelevät hänen asiantuntemustaan lapsesta ja lapsen tilanteesta. Hänelle oli tullut useampia huonoja kokemuksia sosiaalityöntekijöiden reagoimisesta päivähoidosta nousseeseen huoleen. Haastateltava kertoi sen olevan rankkaa ja ärsyttävää, kun ei oteta tosissaan ja työntekijän huoli on koko ajan suuri. Hän oli työkavereiden kanssa pohtinut sitä, onko Kemin lastensuojelutyössä hämärtynyt käsite normaalista lapsesta, kun heistä tuntuu jokin tilanne jo tosi pahalta ja sosiaalityöntekijöiden mukaan tilanne ei vielä ole paha.

Kyseinen haastateltava myös ihmetteli, miksei päivähoidosta tarvitse enää ilmoittaa sosiaalityöntekijälle lastensuojeluperheiden lapsista, jotka käyvät hoidossa epäsäännöllisesti. Hänen mukaansa heidän työryhmänsä mielestä paras olisi poissaolojen ilmoitusvelvollisuus kaikkien lastensuojeluperheiden lapsista lastensuojelun työntekijöille. Haastateltava oli huolissaan siitä, että lapset elävät huonossa elinympäristössä eivätkä saa kokea normaalin elämän mallia. Ongelmat siirtyvät mahdollisesti sukupolvelta toiselle ja lapset jatkavat helposti vanhempiensa jalanjäljissä, jos ongelmaan ei ajoissa puututa. Tärkeää olisi asioihin varhainen puuttuminen, koska monimutkaisempia tilanteita on aina vaikeampi korjata.

”Ku ei me pystytä loppupeleissä tehdä yhtään mitään. Vaikka haluttas. Se on hankalaa ja pitkässä kuudessa. Pittää toivoa vaan, että lapsi pärjää eikä mittää satu...” (H1)

Lastentarhaopettajat toivoivat yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa etenkin mielenterveysongelmista kärsivien vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Huhtasen (2004, 69) mukaan vanhempien tilan arviointi on haastavaa päivähoiton työntekijöille ja vanhempien valmius keskustella vaihtelee paljon. Etenkin päihteidenkäyttäjät ovat taitavia peittelemään ongelmaansa ja perheen todellista tilannetta. Lastensuojelun ja päivähoiton työntekijöiden välillä olisi ehdottomasti vallittava avoimuus, rehellisyys ja syvä luottamus, jotta lastemme hyvinvointi Suomessa pystyttäisiin turvaamaan ja mahdollisimman monelle huonoissa oloissa elävälle lapselle saataisiin luotua turvallinen ja tasapainoiseen kehitykseen mahdollistava kasvu ympäristö.

ja arvosteleva asenne asiaa ja vanhempia kohtaan. Joillakin perheillä on ennalta huonoja kokemuksia viranomaisten asenteesta heitä kohtaan ja näiden perheiden kanssa yhteistyön luominen vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä päivähoidon henkilöstöltä. Huolen jakamis

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Idea opinnäytetyöhön nousi alun alkaen oletuksesta, että päivähoiton työntekijät tekevät lastensuojeluilmoituksia liian vähän ja venyttävät tilannetta liian pitkälle vastoin lapsen etua. Tutkimustulokseni kuitenkin osoittivat, ettei lastensuojeluilmoituksen tekeminen ole päivähoiton työntekijälle niin helppoa ja yksinkertaista kuin se ulkopuolisesta voi tuntua. Lastensuojeluilmoitusta edeltää usein pitkäkin seuranta ja perhettä yritetään tukea päivähoiton omin keinoin tilanteen parantamiseksi. Useista haastatteluista paistoi aito huoli hoidossa olevista lapsista, joiden perheissä asiat eivät olleet hyvin. Lapsen olojen hidaskorjaaminen tai niiden muuttumattomuus turhautti haastateltavia ja sai heidän olonsa voimattomaksi. Huolen puheeksiotot perheen kanssa olivat vaikeita tilanteita lastentarhaopettajille, sillä lapset ja perheet tulevat läheisiksi ja taustalla oli pelko yhteistyön katkeamisesta. Lastensuojelun tiukat resurssit aiheuttivat paineita päivähoiton työntekijöille eikä turhia ilmoituksia haluta tehdä. Myös luottamuksen puute ja lastensuojelutyöntekijöiden vaihtuvuus nostivat päivähoiton työntekijöiden kynnystä ottaa yhteyttä lastensuojeluun.

Lastensuojelullinen huoli ilmeni päiväkodissa muun muassa lapsen muuttuneesta käytöksestä. Huolestuttavaa on, jos lapsi muuttuu iloisesta sulkeutuneeksi tai on erityisen pelokas, vaisu tai mielialat heittelevät voimakkaasti. Huolta herättää myös lapsen jatkuva likaisuus, nälkäisyys, väsymys, epäsopeva vaatetus ja lapsen voimakkaan seksuaalinen käytös. Fyysisen väkivallan epäily voi nousta lapsen mustelmista rinnan, selän tai käsivarsien alueilla tai punaisista laikuista päänahassa. Lastentarhaopettajat kokivat huolen puheeksioton vanhempien kanssa vaikeaksi ja pyrkivät ennakoimaan tilannetta etukäteen.

Päivähoiton lastensuojeluprosessi eteni useimmiten työntekijöiden välisten keskustelujen jälkeen huolen puheeksiottoon vanhempien kanssa ja sen jälkeen muiden yhteistyökumppaneiden mukaantuloon. Lastensuojeluprosessi eteni kaikilla vastaajilla samankaltaan mukaisesti. Vaihtelua ilmeni lastensuojeluilmoituksen puheeksiottamisen ajankohdassa vanhempien kanssa. Pidän tärkeänä avointa yhteistyötä vanhempien kanssa ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä täytyisi kertoa rehellisesti vanhemmille etukäteen, jos tilanne sen sallii. Uskon, että tämä toimintatapa on hedelmällisempi myös lastensuojeluilmoituksen jälkeiselle yhteistyölle päivähoiton ja vanhempien kesken.

Haastatteluissani nousi selkeästi esille lastentarhaopettajien tyytymättömyys päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyöhön Kemissä. Yhteisten toimintamallien kehittäminen ja toimiva yhteistyö olisi tärkeä ja erittäin hyödyllinen jatkotutkimuksen aihe. Yhteistyön lähempi tutkiminen voisi avata molemmille osapuolille ymmärrystä toisen ammattikunnan näkemyksistä ja toimintatavoista sekä antaa mahdollisuuden avoimelle keskustelulle. Lastentarhaopettajat olivat saaneet melko vähän lisäkoulutusta lastensuojeluasioihin liittyen, joten tässä olisi tarpeeseen tuleva aihe esimerkiksi toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Päivähoidon työntekijöille voisi järjestää esimerkiksi koulutuspäivän, jossa käsiteltäisiin lastensuojeluun liittyviä asioita lastensuojelulakia ja ilmoitusvelvollisuutta, lastensuojelullisia huolen merkkejä ja lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyötä. Lastensuojeluviranomaisen läsnäolo ja mahdollisuus avoimeen keskusteluun toisi lisäarvoa koulutuspäivälle.

Opinnäytetyöprosessin aikana ymmärsin, kuinka suuri merkitys moniammatillisen yhteistyön sujumisella tai sujumattomuudella on. Sen vaikutusta päivähoidon arkeen ja yksittäisen lapsen ”kohtaloon” ei voi väheksyä. Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula on ajanut lakimuutosta, jossa sosiaalityöntekijällä asiakkaana olevien lasten enimmäismäärää määriteltäisiin asetuksella (Meeri Ylä-Tuuhonen, 2013, hakupäivä 15.11.2013). Kannatan ehdottomasti Aulan ehdotusta ja ehkä sen myötä lastensuojelutyöntekijöiden resurssit päivähoidon puolellekin kasvavat ja yhteistyölle löytyisi enemmän aikaa.

Opinnäytetyöprosessin aikana teoriatietouteni kasvoi huomattavasti. Koen myös kasvaneeni ammatillisesti lastentarhaopettajien kanssa käytyjen haastattelujen ja lisääntyneen teoriatietoisuuden kautta. Luin opinnäytetyötäni varten kirjallisuutta lastensuojelusta, varhaisesta puuttumisesta ja erityisestä tuesta sekä vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukemisesta päivähoidossa. Sain myös syventää aiempaa opintojen aikana tullutta tietoutta muun muassa huolen puheeksiottamisen- ja varhaisen puuttumisen menetelmistä. Uskon näistä olevan minulle hyötyä tulevassa työelämässä päivähoidon maailmassa. Suoritin organisaatioharjoitteluni opinnäytetyöprosessin aikana ja työharjoittelu päiväkodissa avasi minulle mahdollisuuden vaihtaa mielipiteitä opinnäytetyöni aiheesta päiväkodin henkilöstön ja johtajan kanssa. Keskustelut auttoivat minua ymmärtämään haastateltavien vastauksia entistä paremmin.

Haastatteluun osallistuneiden lastentarhaopettajien kokemus lastensuojelullisista asioista vaihteli paljon ja huomasinkin haastatteluiden jälkeen, että olisin voinut toivoa haastatteluun osallistumaan mahdollisimman pitkän työuran tehneitä lastentarhaopettajia. Tällöin tutkimustulokset olisivat voineet olla vielä monipuolisempia ja kokemuksia lastensuojeluasioista olisi ollut pitemmältä ajanjaksolta. Toisaalta täytyy olla tyytyväinen, että sain haluamani neljä haastattelua kasaan ja kaikki lastentarhaopettajat osallistuivat mielellään mukaan. Koin saavani haastateltaviltani laadukkaan tutkimusaineiston ja olen siihen tyytyväinen.

Minua yllätti tieto, ettei yhdessäkään päiväkodissa ollut käytössä Huolen puheeksioton menetelmä eikä se ole Kemin päiväkodeissa tuttu henkilöstön keskuudessa. Olin pitänyt itsestään selvyytenä, että menetelmä kuuluu jokaisen päiväkodin yleisiin toimintamalleihin ja työntekijöitä on osallistunut menetelmästä opettaviin koulutuksiin. Toivon, että opinnäytetyöni kautta Huolen puheeksioton- menetelmän käyttö nousisi keskusteluun päiväkodeissa ja työntekijät koulutettaisiin käyttämään sitä, koska uskon siitä olevan apua päiväkodin työntekijöille.

LÄHTEET

- Allardt, Erik 1980. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Bardy, Marjatta 2013. Lastensuojelun ytimessä. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.
- Boeree, Dr. C. George 1998. Abraham Maslow. Personality Theories. Psychology Department, Shippensburg University. Hakupäivä 16.9.2013. <http://www.social-psychology.de/do/pt_maslow.pdf>.
- Cherry, Kendra. Hierarchy of Needs. Hakupäivä 13.11.2013. <<http://psychology.about.com/od/theoriesofpersonality/a/hierarchyneeds.htm>>.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes oppaita 60. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Heinämäki, Liisa 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito - lapsen mahdollisuus. Stakes oppaita 58. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Heinämäki, Liisa 2005. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Stakes oppaita 62. Helsinki: Erikoispaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Huhtanen, Kristiina 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hujala, Eeva & Puroila, Anna-Maija & Parrila, Sanna & Nivala, Veijo 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: T-print.
- Hynynen, Katariina, perhepalvelujen vastaava sosiaalityöntekijä, Kemin kaupunki. Re: lastensuojeluilmoitusten vuosittainen lukumäärä Kemissä. Sähköpostiviesti maria.luokkanen@edu.tokem.fi 25.10.2013.
- Kemin kaupungin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009. Hakupäivä 15.5.2013. <http://www.kemi.fi/sosiaali_terveyspalvelut/suunnitelmat/Lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma.pdf>
- Kekkonen, Marjatta 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: Bookwell Oy.
- Keskinen, Soili & Virjonen, Heli 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Tampere: Tammer-paino Oy.
- Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2012. Lastensuojelu 2011. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 26/2012.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/ 36.
- Laki lastenpäivähoitosta 25.3.1983/ 304.
- Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino.
- Lapsen hyvä arki 2- hanke 2011-2013. Kuusamon lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä kehittämässä. Hakupäivä 14.5.2013. <<http://pohjois--pohjanmaa-mll-fbin.directo.fi/@Bin/41de9de6e63e959db851c126ed7db535/1384499874/applicat>>

- ion/pdf/235266/Kuusamon%20lastensuojelun%20ja%20varhaiskasvatuksen%20yhteisty%C3%B6.pdf.>.
- Lukinmaa, Tuukka 2012. Päiväkodilta jää usein lastensuojeluilmoitukset tekemättä. Yle Uutiset. Hakupäivä 7.4.2013.
<http://yle.fi/uutiset/paivakodilta_jaa_usein_lastensuojeluilmoitus_tekematta/6322600>.
- Mahkonen, Sami 2012. Päivähoito ja laki. Porvoo: Bookwell Oy.
- Maslow, Abraham H. 1987. Motivation and personality. New York: Harper & Row.
- Määttä Paula & Rantala Anja 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Juva: Bookwell Oy.
- Piironen-Malmi, Ulla & Strömberg, Seija 2008. Välittämisen pedagogiikka. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Rantala, Anja 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Hakupäivä 22.3.2013. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>
- Sosiaaliportti 2012. Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun tehtävät. Hakupäivä 1.3.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/>
- Sosiaaliportti 2011. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Päivähoito. Hakupäivä 28.2.2013.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/>>
- Sosiaaliportti 2012. Lastensuojeluilmoitus. Milloin on tehtävä lastensuojeluilmoitus. Hakupäivä 1.3.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun_tarve/lastensuojeluilmoitus/>
- Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. Porvoo: Bookwell Oy.
- Säkkinen, Salla & Kuoppala, Tiina 2012. Lasten päivähoito 2011. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012:30.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2013. Varhaiskasvatus. Hakupäivä 28.2.2013.
<http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanitfi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut>.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Livonia Print.
- Unicefkauppa 2013. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Hakupäivä 14.11.2013.
<<http://www.unicefkauppa.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>>.
- Varpu-hanke 2005. Varpu- lapselle tukea ajoissa. Opettaja- lehti 38B 2005, 2.
- Ylä-Tuuhonen, Meeri 2013. Lapsiasia valtuutettu vaatii sosiaalityöntekijöiden lapsiasiakkaiden määrän rajoittamista. Helsingin sanomat. Hakupäivä 15.11.2013.
<<http://www.hs.fi/kotimaa/a1377826216832>>.

LIITTEET

Liite 1

Haastattelurunko

Taustatiedot

Koulutustausta (oletko saanut lisäkoulutusta lastensuojeluun liittyen)

Työkokemus päiväkodissa

Lastensuojellisen huolen herääminen ja varhainen puuttuminen

Millaiset asiat lapsen käytöksessä, toiminnassa tai olemuksessa herättävät lastensuojellista huolta? Kerro esimerkkejä.

Kerro tilanteesta, jossa huoli voi tulla esille.

Miten jaat huolesi ryhmän muille työntekijöille?

Millä tavalla otat huolen puheeksi vanhempien kanssa?

Millä tavalla koet huolen esille ottamisen työyhteisön tai työkaverin kanssa? Entä vanhempien?

Mitä huolen arvioinnin menetelmiä teillä on päiväkodissanne käytössä? Onko käytössä jokin vakiintunut malli? Kerro kokemuksistasi menetelmän käytöstä.

Päivähoidon lastensuojeluprosessi

Mitä mielestäsi on lastensuojelu varhaiskasvatuksessa? Kerro, kuinka se näkyy työssäsi. Onko ryhmässänne tehty lastensuojeluilmoituksia viimeisen vuoden aikana? Kuinka monta?

Millaisia syitä ilmoitusten taustalla on ollut? Miksi?

Missä vaiheessa otat lastensuojeluilmoituksen tekemisen puheeksi vanhempien kanssa?

Kuvaile lastensuojeluprosessin etenemistä päiväkodissanne.

Kerro kokemuksistasi lastensuojeluilmoituksen tekemisestä.

Millaisia keinoja päiväkodin työntekijöillä on tukea lapsen hyvinvointia ja vanhemmuutta lastensuojeluilmoituksen jälkeen?

Kuinka moniammatillinen yhteistyö näkyy lastensuojeluprosessin aikana?

Kuvaile lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyötä.

Lopuksi

Haluaisitko sanoa vielä aiheesta jotain?

Liite 2

T. E. Arnikl & E. Eriksson

HUOLEN PUHEEKSIOTON ENNAKOINTLOMAKE

Lomake on tarkoitettu tueksi tilanteissa, joissa:

- Sinulla on huolta lapsen/ nuoren hyvinvoinnista
- Et ole syystä tai toisesta ottanut asiaa selvästi puheeksi huoltajien kanssa ja
- Haluat kehittää huolen ilmiäsemistä osana työtäsi lasten ja nuorten hyväksi

Lomakkeessa on kolme osaa:

A osa on tarkoitettu täytettäväksi silloin kun olet valitsemassa tilannetta, jossa aioit kehittää huolen aiheesi puheeksiottamista.

B osa on tarkoitettu täytettäväksi silloin, kun olet juuri valmistautumassa tapaamaan lapsen/nuoren huoltajan tai huoltajat. Voit käyttää lomaketta myös muiden lapselle tärkeiden aikuisten kanssa.

C osa on tarkoitettu täytettäväksi pian tuon tapaamisen jälkeen.

A. Täytä, kun valitset tilannetta (kysymykset 1-3)

1a. Perustiedot lapsesta/nuoresta, perheestä (ilman tunnistetietoja)

1b. Perustiedot sinusta: toimipisteesi, ammattisi

2. Keitä perheenjäseniä tapaat ja mitä teet heidän kanssaan?

3a. Mistä olet huolissasi lapsen/nuoren tilanteessa?

3b. Mitä tapahtuu, jos et ota huoltasi puheeksi?

3c. Mille vyöhykkeelle huolesi sijoittuu? (rastita)

Pieni huoli

Harmaa vyöhyke

suuri huoli

B. Täytä ennen tapaamista (kysymykset (4-8))

4. Missä asioissa (arviosi mukaan) lapsen/nuoren huoltaja/t kokee saavansa sinulta tukea? Onko asioita, joissa hän/he voi kokea sinut uhkaavaksi?

Tuki:

Uhka:

5a. Mitä voimavaroja lapsessa/nuoressa ja hänen tilanteessaan näet ja mitä voisit niistä kertoa huoltajalle/huoltajille?

5b. Mitä sinä ja huoltaja(t) voisitte tehdä tahoillanne ja/tai yhdessä lapsen/nuoren tilanteen parantamiseksi?

6. Miten otat huolesi ja yhteistyötoiveesi esille? Sanoita; mieti vaihtoehtoisia tapoja ilmaista huolesi, se miten kerrot voimavaroista ja ehdotat yhteistyötä

7a. Ennakoin mitä tapahtuu puheeksiottamistilanteessa. Kuka reagoi ja miten?

7b. Ennakoi mihin puheeksiottaminen johtaa lähitulevaisuudessa?

Jos ennakoit, että puheeksiottaminen heikentää mahdollisuuksia huojentaa lapsen/nuoren tilannetta, palaa pohtimaan a) Missä todella tarvitset huoltajan/hoitajien apua ja b) Miten saat tuon avun; eli sanoita yhteistyötarjouksesi uudestaan.

8. Millainen tila ja aika olisi tällaiselle kohtaamiselle otollinen eli milloin ja missä otat asian puheeksi?

C. Täytä pian tapaamisen jälkeen (kysymykset 9-11)

9. Miten toteutit puheeksiottamisen?

10. Mitkä olivat tunnelmasi puheeksioton

a) alla

b) aikana

c) jälkeen

11.a. katso ennakoitejasi kysymyksessä nro 7. Tapahtuiko niin kuin ennakoit vai jotakin muuta?

Koitko jotain yllättävää?

11b. Miltä toiminta lapsen/nuoren tilanteen helpottamiseksi nyt näyttää? Mikä herättää toiveikkuuttasi?

Mikä huolestuttaa edelleen?

11c. Mitä aiot tehdä tämän huolesi vähentämiseksi?